№ 58 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 18 ՄԱՐՏԻ

1915

ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 18 ՄԱՐՏԻ № 58

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳԻԻԳՈՐ ԱՐԾԻՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 բուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 բուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ՍՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—53

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տէլէֆօն № 67.

Նատալիա Իվանովնա Գուլուլեանցը իր զաւակներով՝ կոյս Կատարինէի և Վարվառէ Գէորգեանի հետ՝ խորին վշտով յայտնում են ազգականներին, ծանօթներին և պաշտօնակիցներին՝ առաջինին իր անմոռանալի օրդու, իսկ երկրորդին ու երրորդը իրանց թանգագին եղբօր՝

ԲԱՅԻՇԿ

ԳԵՐԱՍԻՄ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԳՈՒԼՈՒԼԵԱՆՑԻ

ողբերգական մահան մասին, որ տեղի ունեցաւ մարտի լոյս 15-ի գիշերը։ Մարմինը այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին, հանգուցեալի բնակարանում (Նիկոլայեվ ակայա փող. 31)։ Մարմնի յուղարկաւորութիւնը վաղը՝ հինգշաբթի, մարտի 19-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։ 162. 1—1

ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՕՆ
Բագուի Հայ Դերասանական Ընկերակցութիւն
Պ. Ի. ԱՄԻՐԱԳՕՅԻ անօրինութեան ներքոյ
Թատերաշրջան սենսացիօն նորութիւնների
Ցատուկ բեմադրութեամբ
Երկուշաբթի, մարտի 23-ին և Չորեքշաբթի, մարտի 25-ին
ԲԱՑՈՒՄՆ ԹԱՏԵՐԱՇՐՋԱՆԻ
Առաջին անգամ Թիֆլիսում
ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ
Ղարաբաղի մելիքների կեանքից
Դրամա 5 գործ. փոխադրութիւն օր. Ս. Եդոյեանի (ըստ Լէօի համանուն վէպի)
Ա. գործ. Համբարձման տօնը Ղարաբաղում։ «ՋԱՆ ԳԻՒԼԻՒՄԻ» վիճակահանութեան արարողութիւն, որ կը կատարուի Ղարաբաղի աղջիկները երգեցողութեամբ։
Բ. գործ. Մելիքի կին Աննա Խաթունը և Մելիքի աղջիկ հերոսուհի Գայիանէն։
Գ. գործ. Թուրք փաշաների ժողովը Սուլէյման-բէկի մօտ։ Հայերի կոտորման ծրագիրը։
Դ. գործ. Գայիանէի հերոսական վճիռը և Մելիք Աանի ծրագիրը դաշտ Մանասի հետ։
Ե. գործ. Բարեկենդան։ Աննա Խաթունի ապարանքում։ Դաւադրութիւն։ Հայ կանանց յարձակումը և Թուրքերի ջարդը։
ՍԱՔԱՆՆԵՐ, ՁՈՒՌՆԱ, ԴՈՒԴՈՒԿ, ԵՐԳԵՐ, ՊԱՐԵՐ, ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԽՐԱԽՃԱՆՔ։
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին։ ✦ Դիւաւոր բեժիտոր՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ
Հետեւեալ ներկայացումը մարտի 26-ին՝ «ԱԼԶԱՍ»—ֆրանս-պրուսական պատերազմից
վերցված յայտնի դրամա։ (ա.օ.) տա. 165. 3—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏԻ 23-ԻՆ
ԿԸ ԿԱՑԱՆԱՑ
ԳՐԱԿԱՆ-ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Բարեհաճ մասնակցութեամբ Տ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ, ԲՐՕՋԻՒ, օր. Ժաւրավլեվայի, Պեարոսեանի (երգ), Կարաչևա-Վասիլիէվայի, Բէկ-Մարմարջեանի (դաշն.), դերաս. Մանուէլեանի, Քափանակեանի (արտասան.) և քառաձայն խառն խմբի՝ ղեկավարութ. Դ. ՂԱՋԱՐԵԱՆԻ և Ե. ՍԱՐԴԱՐԵԱՆԻ։
Տեղերի գները 2 ր. 50 կ. մինչև 40 կոպ.։ ✦ Սկիզբը երեկ. ժամը 8-ին։
կ.) տա. 163։ 2—1 Կարգադրիչ՝ Կ. Մ. ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ

ԹԱԹԱԽՈՒՄ
Ուսուցչ. Միութեան ուսումն. մեր արիւնակից ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ-ԳԱՂԹԱԿԱՆ 131 աշակերտները իրանց ծնողներով հրաւիրվում են ՋԱՏԿԱԿԱՆ ԹԱԹԱԽՄԱՆ, որ կազմակերպում է Գրական-Գեղագիտական Սալօնը։
Նրանք, որոնք իրանց համար հոգեկան հաճոյք և քրիստոնէական սէր կը համարեն զատկական այս թաթախման՝ սեղանակից լինել մեր արիւնակից փախստական հիւրերին, այսու հրաւիրվում են մինչև աւագ ուրբաթ ստանալու աթոռի №-ը։ Մենին՝ մի հոգուն 3 բուբլի։
Թաթախման ճաշկերոյթը կը սկսվի՝ Վանքի մայր տաճարում պատարագը վերջանալուց կէս ժամ յետոյ։ Հանդէսը հասակաւորների համար կը տեւէ մինչև առաւօտեան ժամը 2½-ը։ Կօնցերտային ընդարձակ բաժին։ Եւրոպական ասիական երաժշտութիւն ու պարեր։ Ճոխ ու արտասանութիւն։
Հիւրերին կը սպասաւորեն արտիստուհիները և Սալօնի մշտական այցելուհիները՝ գեղագէտների, լրագրողների ընտանիքները։
Նուիրական սեղանը կօրհնէ Բէնիկ վարդապետ։
տա. 13. 3—2 Տնօրէն՝ Տիգրան Նազարեան

ԿՈՎԿ. ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
յայտնելով, որ ԱՌԱՋԻԿԱՑ ՏՕՆԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ շնորհակալութեամբ ընդունում է ԱՂՔԱՏՆԵՐԻ և ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ համար նուէրներ դրամով, մթերքներով և շորով, ամեն օր ժամը 10-ից մինչև 2-ը, Ընկերութեան գրասենեակում (Абасъ-Абадская ул. № 7), խնդարհաւաք խնդրում է բարեսիրտ անձնաւորութիւններին
տա. օգնութեան հասնել այդ թշուառներին։ 161. 3—2

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

ԹՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

✦ Սէվաստոպոլից տեղեկացնում են, որ «Բրէսլաու» յածանաւը կպել է Բոսֆորում ականի և ստացել է լուրջ վնասուածքներ։

✦ «H. B.»-ն գրում է, որ թիւրքերը կենտրօնացել են Սուէյշուլաղում, և ուժեղացել է գերմանական ազդեցիան Թիւրքիայի մերձ պարսկական նահանգներում։

✦ Զմիւռնիայի շուրջ գերմանացիք դրել են խոշոր թնդանօթներ։

✦ Դարդանէլ են գալիս «Կուրբէ» դրէդնօտաւը և հինգ զրահանաւ։

✦ Պաղէստինեում հրէաների հալածանքը նորից լայն չափեր է ստացել։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Բոսֆորի ռմբակոծութիւնը

Վերջապէս սև-ծովեան մեր նաւատորմին վիճակվեց Կ. Պոլսի առման մէջ իր վրա վերցնել այն ակտիվ մասնակցութիւնը, որ սպասվում էր ամեն կողմից և ամենից առաջ դաշնակից պետութիւնների կողմից։

Ինչպէս իմանում ենք պաշտօնական հաղորդագրութիւնից, մարտի 15-ին մեր սև-ծովեան նաւատորմը սկսել է ռմբակոծել Բոսֆորի արտաքին ամրութիւններն ու նեղուցի երկու կողմերում հաստատված զօրդիրքերը։

Ճիշդ է, ռմբակոծութիւնը առ այժմ ընդունել է միայն օդային խուզարկութեան բնաւորութիւն, որը նպատակ ունի պարզել ամրութիւնների ներկայ դրութիւնը, նրանց զինաւորումը և այլ նման պարագաներ, սակայն եթէ աչքի առաջ ունենանք, որ դրանք յարձակողական գործողութիւնների նախապատրաստական քայլերն են, որին հետեւում են միւս աւելի ակտիվ գործառնութիւնները, այն ժամանակ պարզ կը լինի, որ հէնց ներկայումս արդէն սկված է հիմք դրվել Պոլիսը Բոսֆորի կողմից վերցնելու մեր լուրջ մտադրութեանը, որը զուգադիպելու է անգլո-ֆրանսիական եռանդուն ջանքերին՝ յարձակվել Պոլսի վրա՝ Դարդանէլից՝ Մարմարա ծովով։

Եւ այսպէս՝ այն միակողմանութիւնը, որ նկատվում էր մինչև օրս Կ. Պոլիսը միայն Դարդանէլի կողմից վերցնելու ջանքերի մէջ, այժմ արդէն վերանում է, և Կ. Պոլիսը գտնվում է երկու կրակների մէջ, որոնք թորը կերպով անարեկելու են այդ անցքերի պաշտպաններին թէ Պոլսում և թէ Դարդանէլի և Բոսֆորի ամրութիւնների վրա։

Ճիշդ է, Բոսֆորի նեղուցը Դարդանէլի նման երկար չէ և բռնում է ընդամենը 28 վերստ երկարութիւն, ունենալով 1½ վերստ լայնութիւն և 20—50 սաժէն խորութիւն, սակայն այս ևս յիշատակելու է, որ այդ կողմից ևս նա պաշտպանված է հիմնաւորապէս՝ աւելի քան օթ լաւ զինված ամրութիւններով, համապատասխան ծանր թնդանօթներով, որոնք դեռ երկար կը պահեն մեր նաւատորմիղը որոշ հեռաւորութեան վրա։

Զը հերքելով նաւային օյժերի գործունէութեան մեծ արժէքը Պոլսին՝ Դարդանէլից և Բոսֆորից մօտենալու խնդրում, այնու ամենայնիւ անկասկած է, որ անկարելի է առանց դեսանտի՝ ցամաքային օյժերի մասնակցութեան վճռական գործողութիւններ կատարել ամրացած որևէ ծովային քաղաք վերցնելու նպատակով։ Նաւատորմը այս դէպքում հանդիսանում է միմիայն օժանդակ գործօն, իսկ գլխաւորը մնում է դարձեալ ցամաքային օյժը։

Այս բանը, անշուշտ, լաւ գիտեն Կ. Պոլսի վրա արշաւող պետութիւնները, ուստի ինչպէս գիտենք թէ Զմիւռնիայից և թէ Հալիպոլիսի կողմից արդէն ափ են իջեցրել մեծաքանակ ցամաքային օյժեր, որոնք և մօտ օրերում սկսելու են իրանց ակտիվ գործունէութիւնը Կ. Պոլսի թիկունքում՝ հարաւից և արևմուտքից։ և եթէ մեր նաւատորմին օգնվի նոյնպէս դեսանտ հանել Կ. Պոլսի եւրոպական մասում, կամ գուցէ նաև ասիական արևելքից—այն ժամանակ դաշնակից պետութիւնների միացեալ ջանքերը համեմատաբար կարճ միջոցում կը պսակվեն ցանկալի աջողութեամբ և Կ. Պոլսի առնումը կաւարվի շատ աւելի կարճ միջոցում, քան ենթադրվում է։

Ա. Երկաթ

ԲՈՍՖՈՐԻ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռուսական սև-ծովեան նաւատորմի յանկարծակի երևալը Բոսֆորի ափերի մօտ ամենևին սկիզբներին հասարակ մահեօվրի բնոյթ չունէր, այլ ունէր կօնկրէտ ու շատ կարևոր նպատակ։

Այդ հաստատվում է արդէն երէկվայ հեռագիրներից։

Մեր նաւատորմը սկսել է ռմբակոծել Բոսֆորի ամրութիւնները։

Այդպիսով դաշնակիցների ռազմական գործողութիւնները Պոլսի դէմ տեղի են ունենում երկու հակառակ կողմերից. միացեալ նաւատորմը ներկայումս զբաղված է ոչ միայն Դարդանէլի նեղուցի մէջ ականները օրալով, մարտկոցներն ու ամրութիւնները ռմբակոծելով, այլ և եւրոպական ափը զօրք իջեցնելով։

Եւ պէտք է յուսալ, որ ցամաքի կողմից զրոհ տուող զօրքերի օգնութեամբ նեղուցը պաշտպանող ամրութիւնները ձեռք կընկնեն աւելի վաղ, քան կարելի էր ենթադրել։

Թիւրքական բանակի հրամանատարները անշուշտ նախատեսել են այդ հանգամանքը ու դրա համար էլ հսկայական բանակ կենտրօնացրել մայրաքաղաքի ու նեղուցների ամրութիւնների մօտ։

Դաշնակիցների գործի աջողութեան տեսակէտից, անհրաժեշտ էր չլռանել թիւրքերի այդ օյժն ու թուլացնել նրան, ստիպելով պաշտպանվել երկու ֆրոնտի վրա։

Այժմ, սև-ծովեան նաւատորմը հանդէս գալով, ձեռնարկվում է Կ. Պոլիսը գրաւելու ստրատեգիական ծրագրի այդ մասը ևս։

Բոսֆորը ռմբակոծվում է։

Բայց ինչ է ներկայացնում իրանից այդ ռմբակոծվող Բոսֆորը։

Դեռ Դարդանէլի ամրութիւնների մասին խօսելիս՝ մենք ասացինք, որ Պոլիսը վերցնելու համար կայ երկու ճանապարհ՝ ցամաքային ու ծովային. առաջինը մենք հնարաւոր էինք համարում այն դէպքում միայն, եթէ դաշնակիցները կարողանան մեծաքանակ զօրք ափ իջեցնել եւրոպական ցամաքի վրա Սարօսի ծոցի կողմից։ Եւ որովհետև ներկայ պայմաններում դաշնակից պետութիւնները անկարող են այդ քայլն անել առանց բոլգարների և յոյների աջակցութեան, իսկ վերջիններս մինչև օրս էլ տատանողական դրութեան մէջ են դեռ, ուստի ցամաքային ճանապարհը անիրագործելի է։

Այդպիսով մնում է ծովային ճանապարհով մտնել Պոլիս։

Այդ ճանապարհը երկուսն է։ կամ Եւգէյեան ծովի կողմից, կամ Սև ծովի կողմից։ Առաջինից գալու համար պէտք է անցնել Դարդանէլի նեղուցով, երկրորդից գալու համար՝ Բոսֆորի նեղուցով։ Երկու դռներ են դրանք խոշոր ռազմական նաւերի համար, որոնց վրա ուղղված են երկու ափերից ամրութիւնների թնդանօթների փողերը, մէկը արևելքում, մէյնը արևմուտքում։

Դարդանէլի նեղուցի և իր ամրութիւնների մասին որոշ գաղափար մենք տուինք արդէն մեր ընթերցողներին։ Այս անգամ էլ կաշխատանք տալ Բոսֆորի ամրութիւնների պատկերը, քանի որ սև-ծովեան նաւատորմի ռազմական գործողութիւնների կէտ-նպատակն է նա կազմում այսօր։

Պէտք է ասել, որ Բոսֆորը Կ. Պոլսի համար խաղում է նոյն դերը, ինչ որ Դարդանէլի նեղուցը։ Վերջինիս նման նա էլ ուժեղ կերպով ամրացված է և այն էլ իսկ և իսկ նոյնանման սիստեմով։ Համարեա նոյնպէս լեռնոտ են և Բոսֆորի ափերը ու տեղ տեղ էլ նեղ։ Մի տարբերութիւն միայն կայ այդ երկուսի մէջ, այդ այն է, որ Դարդանէլի ամենաուժեղ ամրութիւնները կենտրօնացած են միջին մասում, իսկ Բոսֆորինը՝ վերի մասում, այսինքն նեղուցի՝ Սև-ծովին աւելի մօտ մասում։ Բոսֆորի նեղուցի (Թիւրքերը անուանում են Սամբոլ-Բողազի) ամբողջ երկարութիւնը, Սև-ծովից մինչև Մարմարա ծովը, 30 կիլոմէտր է կամ մօտ 28 վերստ, միջին լայնութիւնը վերստ ու կէս և խորութիւնը 60 մետր կամ 28 սաժէն։ Նեղուցի ամենանեղ տեղը միջին մասն է, Մաչարի և Թեպլի-Թաբիայի միջև եղած տարածութիւնը, որ ունի 375 սաժէն լայնութիւն*)։ Սակայն ամրութիւններն ընկած են 11 վերստ տարածութեան վրա, Բոսֆորի երկու ափերին, Սև-ծովից մինչև Կիրէչ-բուռնու։ Բայց ամենաուժեղ մասը Ֆիլ-բուռնուի և Կիրէչ-բուռնուի ամրութիւնների միջև եղած 7½ վերստ տարածութեան վրա է կենտրօնացած։

Սև-ծովի ափին՝ Բոսֆորի մուտքի աջ ու ձախ կողմերում տարածված են մի շարք արտաքին պաշտպանողական կէտեր։ Դրանցից ամենակարևորն է Կիլիա և Էլմաս-Թաբիա ամրութիւնը Ռիվա գետի մօտ, Ռումելի-Ֆէչէրը և Եուշա-դաղը։ Դրանք պաշտպանում են զօրք ափ իջեցնելու համար ամենայարմար կէտերը։

Նրանք, բայց և այնպէս, այնքան էլ վտանգաւոր չեն այժմվայ զրահաւոր նաւերի մեծ թնդանօթների առաջ։

Իսկական վտանգը նեղուցի մէջն է, և նա կը սկսվի անմիջապէս, հէնց որ նաւերը երևան Կարիբջէ հրուանդանի մօտից, որովհետև նեղուցը այդտեղից մինչև Կիրէչ-բուռնու ձգված է ուղիղ գծով, և Սև ծովի կողմից մօտեցող նաւը ենթակայ է միանգամից մի քանի ամրութիւնների թնդանօթային կրակին։

Արդ՝ տեսնենք թէ ի՞նչպէս է դասաւորված այդ նեղուցի պաշտպանութեան գործը։

Դարդանէլի պէս, սա էլ երկու կարգից է բաղկացած. մերձափնեայ բատարէաներից և լեռնային բատարէաներից**)։

Մերձափնեայ բատարէաները բաժանվում են երկու գօտիների. առաջին գօտին կազմում են Կարիբջէի ու Բօիւկ-Լիմանի ամրութիւնները եւրոպական ափին և Ոյրասինը ու Կեչելիինը ասիական ափին։ Երկրորդ գօտին՝ Մաւրօմօլօ, Սարը-Թաշ, Ռումելի Կաւակ և Թեպլի-Թաբիա եւրոպական ափին, իսկ Ներքին և Վերին Անատոլի Կաւակի ու Մաչարի բատարէաները ասիական ափին։

Լեռնային բատարէաները մերձափնեայների լրացուցիչ մասն են կազմում և վերեղված են կամ նրանց մօտ բարձրութիւնների վրա, ինչպէս Թեպլի-Թաբիայի ու Մաչարի բատարէաները, և կամ թէ բոլորովին առանձնացած են ու ինքնուրոյն, ինչպէս Ֆիլ-Բուռնուն և Կիրէչ-Բուռնուն։

Բօիւկ-Լիմանի բատարէան, որ առաջինն է Սև ծովին մօտիկ նեղուցի ուժեղ ամրութիւններից եւրոպական ափին, չը հաշած Կարիբջէ հրուանդանի վրա եղած հնացած ամրութիւնը, կազմում է պաշտպանութեան ձախ թեւը։ Նա ունի 5 ճակատ, որից մէկը նայում է դէպի Ֆիլ-Բուռնու հրուանդանի կողմը, իսկ մնացեալ 4-ը, զինված Կրեւզպի 24 սանտիմետրանոց թնդանօթներով, հսկում է նեղուցի մուտքը և կարող է ռմբակոծել Կարիբջէ և Զալիշէ Բուռնու հրուանդանների մօտից երևացող նաւերը։ Նոյնանման դիրք ունի և դերը կարող է կատարել նոյն դէմ հանդիպակաց Կեչելիի բատարէան, ասիական ափից, որը նոյնպէս զինված է 24 սանտիմետրանոց թնդանօթներով։

Երկրորդ գօտիի ամրութիւններից թոյլ են Մաւրօմօլօն, բայց, ընդհակառակը, ուժեղ ևս ու լաւ զինված 15, 24 և 35 սանտիմետրանոց թնդանօթներով՝ Սարը-Թաշը, Ռումելի-Կաւակը և Թեպլի-Թաբիան, որոնց ճակատները ևս զլխաւորապէս ուղղված են դէպի Սև ծովի մուտքը եւրոպական ափից։

Ասիական ափին, դրանց հանդէպ կան երկու բատարէաներ՝ Անատոլի-Կաւակ և Մաչար։ Անատոլի-Կաւակը ունի 7 ճակատ, երկուսը մերձափնեայ՝ նայում է դէմ առ դէմ նեղուցին, ուրիշն սպառնում են ներս մտնող նաւին, իսկ մնացեալ 5-ը ուղղված է դարձեալ դէպի մուտքը։

Մաչարը, որ նեղուցի ամենանեղ մասն է պահպանում, ունի 5 ճակատ. թնդանօթների մի մասը ուղղված է դարձեալ դէպի մուտքի կողմը, իսկ մնացեալը դէպի դիմացից անցնող նաւերը։ Զրնված է 2 հատ 28 սանտիմետրանոց, 3 հատ 24 սանտիմետրանոց, 5 հատ 21 սանտիմետրանոց և 7 հատ 15 սանտիմետրանոց թնդանօթներով։

Բացի սրանցից կան նաև մի քանի լեռնային բատարէաներ, որոնք աւելի են ուժեղացնում նեղուցի պաշտպանութիւնը։

Ռուսական նաւատորմը ռմբակոծում է ուրեմն այդ ամրութիւնները։

Ինչպէս Դարդանէլի ամրութիւնների դէմ կուռղների համար, այնպէս էլ Բոսֆորի ամրութիւնների դէմ կուռղների համար դաշյութիւն ունեն միևնոյն վտանգն ու արգելքները, որոնց յաղթելու համար պահանջվում է ոչ միայն զգուշութիւն ու սիստեմատիկ աշխատանք, այլ և դեսանտ իջեցնել Բոսֆորի մօտակայքում։ Լ. Դ.

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Ալէքսանդր Ամֆիտէատրով Հռոմից հետևեալ յօդուածն է գրում «Рус. Сл.»-ին։

«Ես դեռ պէտք է հեռագրեցի այն նոր շարժման մասին, որը ձգտում է Պաղեստինում հրէական անկախ թագաւորութիւն ստեղծելու։ Որպէս այդ շարժման առաջին դրսևորը հանդիպանում է սիօնիզմից բոլորովին հեռացած ինժ. Բուտենբերգ, որի անունը ռուսական յեղափոխութեան պատմութեան մէջ կապված է Դապոնի անուան հետ։ Բուտենբերգի եռանդը, Իտալիայում ունեցած իր անուան հետ, որպէս ինժենների շրջաբաշխական տեխնիկայի շրջանում, դրդեց նրան շարժումը առաջ տանել լայն ճանապարհով։ Այդ պատճառով ես խնդրեցի Միլանի իմ թղթակցին խօսել «Pro cause hebraica» («Հրէական գործի համար») ընկ. տեղական ներկայացուցչի հետ։ Այդ ընկ. նախագահն է Բոլաֆիօ, պատուաւոր նախագահը Սաբբատինի Լօպէց, ազգային գրողների նախագահը։ Ահա այդ ընդարձակ ինտերվիւի հաշիւը։

«— Մեր նպատակն է,—յայտնել են այդ անձինք,—պատրաստել եւրոպական հասարակական կարծիքը ի նպաստ հրէական հարցի ներկայ յարմար մօմենտում, երբ եւրոպական միջադէպը հերթի է դրել առանձին ազգութիւնների գոյութեան խնդիրը, օրով զբաղվելու է հաշտութեան ապագայ կոնգրէսը։ Հասել է ժամանակը և հրէական 14 միլիոն ժողովրդի համար՝ յայտնելու իր կարիքները և մղելու ընդարձակ պրօպագանդա, որպէսզի եւրոպական

*) Աւանդութիւնը ասում է, որ պարսից Դարեհ թագաւորը սկիթացիների վրա արշաւելիս այդ նեղ տեղի վրա է կամուրջը շինել տուել։

**) Քաղում ենք Ս. Դմիտրիևի յօդուածից։

հասարակական կարծիքը անհրաժեշտ ճնշումը գործ դնի դիպլոմատիայի վրա։ Մենք, ի հարկէ, աչք չունինք այն բանի վրա, որ մեզ տային Երուսաղէմը և բոլոր սրբազան վայրերը, բայց այդ նշանակութիւն էլ չունի, որովհետև ոչ մի քրիստոնեայ պետութիւն չի կամենայ Երուսաղէմը տալ մի ուրիշ քրիստոնեայ պետութեան, և նա կը մնայ, ամենայն հաւանականութեամբ, միջազգային քաղաք։ Ի հարկէ, հրէաների մեծ մասը կը մնայ այն տեղերում, որոնց հետ նրանք կապված են դարերով, բայց Պաղեստինը կը լինի մի տեսակ հրէական տուն, ազգային կայան, ուր ապաստան կը գտնեն նրանցից առաւել ճնշվածները։ Հրէական աւտոնոմ պետութեան գոյութիւնը մեծ ազդեցութիւն կունենայ եւրոպացիների վերաբերմունքի վրա առ հրէաները։ Մեզ հետաւելի լաւ կը վարվեն, երբ ունենանք մեր տունը։ Մենք ամենևին սիօնիստներ չենք, թէև մեր նպատակը զուգադիպում է նրանց յոյսերին։ Սիօնիստների կազմակերպութիւնը բացառապէս ազգային հրէական է, որ պարփակվում է հրէականութեան մէջ, իսկ մենք մեզ օգնութեան ենք կանչում ամենքին առանց կուսակցական, կրօնի և ազգութեան խտրութեան։ Մեր կոմիտէում կան և՛ սոցիալիստներ, և՛ լիբերալներ, հասարակապետականներ, պահպանողականներ, հրէաներ, քրիստոնեաներ։ Վերջինների շըրջանում մենք պաշտպանութիւն ենք գտել յայտնի պատմաբան, Մաքիավելլի կենսագրութեան հեղինակ, սենատոր Վիլլիից, պրոֆեսորներ Մացցոնիից և Պիստելլիից, Լոմբարդիայի ականաւոր կաթոլ. Տօնիոլուից, իսկ կարդինալ Ֆերրարը իր աջակցութիւնն է խոստացել մեզ Վատիկանում։ Մեր նացիոնալիզմը սիօնիստների նացիոնալիզմից տարբերվում է այնպէս, ինչպէս նրանց տակտիկայից։ Նրանք եւրոպական հասարակական կարծիքը մշակել են սանտիմենտալիզմի և մարդկային իրաւունքի տեսակէտից։ Այդ անարժան խաղ է։ Իսկ մենք առաջ ենք քաշում մեր ազգային իրաւունքը և սեփական շահերը իրականացնելու այնտեղ, ուր մենք ցրված ենք։ Իտալիայում, ի հարկէ, մեր շարժումը առաջ չի եկել անտիսեմիտիզմով, որը այստեղ գոյութիւն չունի։ Իտալիայում անախսմիտիստները հաղուագիւտ են արիստոկրատական շրջաններում, և այդ բանը մեզ հասարակ երևոյթ է։ Մենք մեզ զգում ենք իտալացիներ և ոչ մի մտադրութիւն չունենք նոր ելք կատարել Եգիպտոսից դէպի աւետեաց երկիրը։ Մենք կամենում ենք միայն օգնել մեր ճնշված եղբայրներին՝ ապաստան գտնելու աւտոնոմ Պաղեստինում, որպիսի աւտոնոմիայի ստեղծումը համարում ենք քաղաքական և պատմական արդարութեան անհրաժեշտ ակտ։

Բացի Միլանից «Հրէական գործի համար» կոմիտէաներ են հիմնված իտալական և միւս քաղաքներում։ Առանձնապէս եռանդուն գործում է Ֆլորէնցիայի կոմիտէան։ Շուտով կոմիտէա է բացվելու և Տուրինում, որին մասնակցելու է յայտնի պրոֆեսոր-անտեսագէտ Լորիան։ Շարժումը իտալական պետական մարդկանց ուշադրութիւնն է հրաւիրել դէպի հրէական հարցը։

Բուտենբերգը այժմ գտնվում է Ամերիկայում, ուր նա ընկ. է կազմում այդ գործի օգտին։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

16 մարտի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Նէմանի արևմտեան զօրաճակատում գերմանական զօրքերի հանդիպողական յարձակումը ամենուրեք մենք կանգնեցրինք։ Գերմանական 21-րդ զօրաբանակի զումարտակներից մէկը, որ մարտի 14-ին Դուսիա լճի սառոյցի վրայով անցել էր մեր թիկունքը, սրախողխող եղաւ Ժէբրժիշկի գիւղի մօտ։

Օսովէցի մօտ թշնամին համարեա դադարեցրել է ռմբակոծութիւնը։

Շկվայի և Օրժիցայի միջև ռազմական գործողութիւնները շարունակվում են։ Վերջին գիւղի համար տեղի ունեցած շատ յամառ կռուում մենք ձեռք ձգեցինք 9 գնդակոծիչ։

Կարպատներում՝ Գօրլիցէի և Բարտֆէլդի միջև աւտրիացիք մարտի 14-ին դիմեցին յամառ, բայց ապարդիւն յարձակումների՝ Գլադիշէվ և Բեպէրով գիւղերի մօտ։

Բայիգրօդի ուղղութեամբ և Վերին Սանի ձախ ափում, Բաղդէիւ-Պոլեանկա-Զավա-Եավորժեց ռազմավայրում մենք առաջացանք և ձեռք ձգեցինք աւելի քան 600 գերի ու 4 գնդակոծիչ։

Կոզիւվկի մօտ մարտի 14-ին վանվեցին գերմանացիների նոր յարձակումները։

Օֆիցէրներից աչքի էր ընկնում մէկը, որին ռուս հետախոյզները գերել էին որպէս գերմանական կայսր Վիլհէլմին։ Այդ կարծեցեալ Վիլհէլմի ձերբակալումը տեղի է ունենում հետեւեալ հանգամանքներում։ Կոզլովսկիի մօտ փախստական գիւղացիները, պատահելով հետևակ հետախոյզներին, յայտնում են, որ մօտակայ խրճիթում տեղի է ունենում գերմանական կայսրի և նրա շտաբի խորհրդակցութիւնը։

Ի նկատի ունենալով որ մատնանշած տեղում գերմանական զինուորների թիւը եղել է ոչ այնքան շատ, ռուսները, չը նայելով գնդապետի սկեպտիկ վերաբերմունքին դէպի այդ տեղեկութիւնը, վճռում են ամբողջովին գերել այդ շտաբը։

Հետևակների 3 հարիւրեակ, բաժանվելով մի քանի խմբերից, գիշերով յարձակվում են ամեն կողմից մի սոսկալի գրոհով գերմանական ձիաւորների վրա. վերջիններս դիմում են փախուստի, բայց դրանցից միայն կէսին է աջողվում ազատվել, իսկ մնացած կէսը, կարճ ժամանակվայ տաք հրացանաձգութիւնից յետոյ, ամբողջովին ոչնչացվում է։ Այդպիսով խրճիթը պաշարում են չորս կողմից և գերում մի քանի բարձրատիճան օֆիցէրի և մի ենթապային. դրանցից աչքի է ընկնում մի տարիքաւոր օֆիցէր, որը իսկապէս իր արտաքինով չափազանց նման է լինում Վիլհէլմին։ Օֆիցէրներին ձերբակալելու ժամանակ, շտապով հասնում է մի ուլան և յայտնում, որ գերմանացիք այդ ուղղութեամբ ուղարկում են մեծ քանակութեամբ զօրքեր։ Ռուս ձիաւորները, վերցնելով գերիներին, շտապում են ռուսական դիրքերը։ այդտեղ և պարզվում է, որ այդ բեկաւոր մարդը ենթագնդապետ է, որը իսկապէս զարմանալի կերպով նման է Վիլհէլմին։

Պարզվում է և այն, որ այդ օֆիցէրները կազմելիս են եղել մի ինչ-որ գնդի կամ դիվիզիայի շտաբը։ Ա.

Մարտի 15-ին ցոյցի ժամանակ ամբոխը ջարդեց Հիւսիս-Գերմանական Լլոյդի նաւարկու ընկերութեան շինութիւնների պատուհանները, որոնց վիտրինաներում ցուցադրվում են գերմանական հեռագիրներ, նաև գերմանական «Գամբրինուս» ճաշարանի պատուհանները։

Թագաւորը հրովարտակ ստորագրեց՝ արգելելու տեղեկութիւններ տալ մամուլում կամ այլ միջոցներով զօրքի և նաւատորմի, օդային ոյժերի, տեղափոխութեան, զինավարժութեան, սանիտարական դրութեան մասին և այլն։

ԲՕԼԳԱՐԻԱՆ ՄՆՈՒՄ Է ՉԵԶՈՒՕ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

16 մարտի

ՍՕՖԻԱ.— Ազգային ժողովը Նստաշրջանը փակելու մասին հրամանը կարդալուց առաջ, Բաղրյանովը հանդէս եկաւ մի ճառով, որի մէջ ասաց.

«Ես մտադիր եմ կրկնել նախկին յայտարարութիւնն այն մասին, որ կառավարութիւնը պահել է և պահելու է ամենախիստ չեզոքութիւն։ Նա չի զիջի և ոչ մի ճնշման և չի տրվի անհիմն խոստումներով։ Վասն զի կարծում է, որ Բոլգարիայի բէնշահերը պէտք է գերակշռեն աւ գերադասվեն բոլոր տեսակի զգացմունքներից։ Բոլգար ժողովուրդը կարող է վստահաբար վերաբերել դէպի իր կառավարութիւնը, որի քաղաքականութիւնը միշտ էլ շահաւէտ կլինի երկրի համար։ Բոլգարիան պարտաւորութիւններ չունի որևէ մէկի վերաբերմամբ և նա չէ կարող սկզբից յանձն առնել պարտաւորութիւն, որովհետև հաւատացած է, որ այդ դէպքում միայն կը կորցնէ։ Բոլգար կառավարութիւնը պէտք է պաշտպանի իրան նաև արևմտեան կողմից։ Երբ մեր շահերը խախտված երևան, մենք ամբողջ ազգով կը կայացնենք անհրաժեշտ վճիռ»։

Ապա Բաղրյանովը հերքեց բալկանեան ֆեդերացիայի սոցիալիստական նախագիծը, յայտնելով որ նրա իրականացումն անհնարին է, որովհետև դժուար է համակերպել առանձին տէրութիւնների շահերը, և վերջում ասաց.

«Այժմ դուք գիտէք կառավարութեան վերջին խօսքը, որ կամենում է ապահովել Բոլգարիային խաղաղութիւն, պահելով չեզոքութիւն։ Եթէ կան ուրիշները, աւելի քաջերը, որոնք կամենում են Բոլգարիային նետել պատերազմի գիրկը, թող հանդէս գան և գրաւեն մեր տեղը»։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

16 մարտի

ՄՕՍԿՎԱ.— Երևան հանվեց Մոսկվայում, Կովկասում և Վոլգայի շրջանում երկու տարի գործող դրամանենգների խմբակ, որ պատրաստում էր կեղծ 500 և 100 բուբլանոց թղթադրամներ։ Խմբակի պարագլուխը, որ Միացեալ բանկի մէջ վարձու էր մի արկղ, կալանաւորված է։ Արկղում գտնվեցին 200,000 ր. թղթադրամներ։ Գործարանը յայտնագործված է։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Մինիստրների խորհուրդը արդեն չը գտաւ թոյլ տալու կնքել 30 միլիոն մարկի փոխառութիւն Ֆինլանդիայի համար արտաստմանում՝ անհրաժեշտ ծախքերը ծածկելու։

ՏՕԿԻՕ.— Լրագիրները հաղորդում են, որ մինիստրների խորհուրդը վճռեց պարլամենտին օրինագիծ ներկայացնել երկաթգծի զօրաբանակ հաստատելու, նաւատորմի համար նոր գումարներ յատկացնելու և փոխառութիւնները հանգցնելու կանոնները փոփոխելու մասին։

ՀԱՅԱԳԻՏ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

16 մարտի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Բալտիկ ծովի ռազմական գործողութիւնների նկարագրութիւնից երևում է, որ պատերազմի հէնց սկզբից գերմանական նաւատորմը բաւականանում էր հսկելով մեր նաւատորմի վրա, և մենք ժամանակ ունէինք պաշտպանողական վիճակի մէջ դնել գրաված շրջանը և առաջ քաշել պաշտպանողական զօրագիծը։

Գործողութեան ամբողջ շրջանը ականված էր և յայտարարված էր փակված նաւադատարանի համար։

Դրանից յետոյ մեր նաւատորմի որոշ մասերը սկսեցին զարգացնել գործողութիւնները հակառակորդի ափերի մօտ։ Ծով ելած նաւերը մի քանի անգամ տեսան գերմանական ռազմանաւեր։ Հակառակորդի թեթև ականանաւերը, որոնք աւելի թոյլ են մեր ականանաւերից, ամեն անգամ խուսափում էին կռուից,—օգտվելով արագավազ ընթացքից։

Օգոստոսին հակառակորդը փորձեց մի անգամ մտնել մեր պաշտպանողական գիծը, որը և նրան աջողվեց շնորհիւ մթութեան, բայց այն ժամանակ «Մագդեբուրգ» յածանաւը այդ մթութեան պատճառով կպաւ ականի և մենք ոչնչացրինք այն։

Այդ իսկ ժամանակաշրջանում տեղի ունեցան մի քանի անհետևանք ընդհարումներ մեր և հակառակորդի ռազմանաւերի միջև։

Օգոստոսի 24-ին Բալտիկ ծովի հիւսիսային մասում երևացին թշնամու խոշոր ոյժեր, որոնք գերազանցում էին մեր ոյժերից։ Գերմանական նաւատորմը այս անգամ բաւականացաւ ոչնչացնելով Բոգշէր փարոսը, իսկ Բօռնիկեան ծոցը մտած թեթև յածանաւերը ոչնչացրին «Ուլէա բորգը»։ Ստանալով տեղեկութիւն մեր ոյժերի մօտենալու մասին, գերմանական նաւատորմը կիշերով կպաւ սեփական ականանաւերին և, ընդունելով ռուսականի տեղ, ռմբակոծեց, ջնջելով իր մօտ 8 ռազմանաւ։ Տեղեկանալով որ հակառակորդը ծով է մտել Վինդավայից դէպի հիւսիս, մեր նաւատորմը վերադարձաւ։

Սեպտեմբերի սկզբին գերմանական նաւատորմը սկսեց ցոյցեր անել մեր հարաւային ծովափի մօտ։ Թշնամին ռմբակոծեց Սաէյնօրդ և Բակգոփէն փարոսները։ Սեպտ. 11-ին գերմանացիք մօտեցան Վինդավային, ուր մենք ուղարկեցինք մեր ականանաւերը, որոնք հարկադրեցին թշնամի նաւերին թաքնվել մթութեան մէջ։

Թշնամու ստորջրեայ նաւը յարձակում գործեց «Ադմիրալ Մակարովի» վրա։ Հետևեալ օրը ջրասուզվեց «Պալադան»։ Մենք մեր կողմից հասցրինք զգալի վնասներ թշնամու նաւերին։

Վերջին գործողութիւնները չի կարելի հրատարակել, սակայն պարզ է, որ թշնամին կրել է զգալի կորուստներ նաւերի կազմի մէջ։ Ռուսական նաւատորմը պատրաստված է դիմադրելու թշնամուն, ձեռք է բերել գնահատելի ռազմի փորձառութիւն, կուեցող նոր տեխնիկական միջոցներով։

ՖՐԱՆՍՈ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՈ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

15 մարտի

ՊԱՐԻԶ.— Մասի աջ ափում, Մարշվիլի մօտ մենք կորցրինք շաբաթ օրը մեր վերցրած գերմանական խրամատների մի մասը։ Գարամանա-Վէյլէրկոպֆում մենք ամրացրինք մեր դիրքերը։ Մեր վերցրած գերիների թիւն է 6 օֆիցէր, 34 ունտէր-օֆիցէր, 353 չը վիրաւորված զինուոր և կրկին մեծ թիւով գերիներ։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

16 մարտի

ՆԻՇ.—Ի պատիւ գեներալ Պոյի ռուսաց միսիան տուեց պաշտօնական նախաճաշ։

Երեկոյեան գեներալը մեկնում է Սօլունի վրայով Ֆրանսիա։

ԿԻԵՎ.—Բերին 1000 օֆիցէր և 10,000 զինուոր Պերեմիշլի անձնատուր եղած զօրքերից։ Մեծամանութիւնը ունդարներ են։ Գերմանացիք ուղարկվում են Ռուսաստանի խորքը։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Բարձրագոյն հաստատվեց մինիստրների խորհրդի օրագիրը՝ Պետութեան մասակարարական գործի ընդհանուր ղեկավարութիւն սահմանելու, նաև այն ձեռնարկութիւնները գործադրելու մասին, որոնք անհրաժեշտ են այդ գործը կանոնաւորելու և նրանում պատշաճ միութիւն հաստատելու համար։ Այդ նպատակով հիմնվում է առանձին կոմիտէ բոլոր շահագրգռված վարչութիւնների աւագագոյն ներկայացուցիչներից։ Կոմիտէի նախագահ նշանակված է առևտրի ու արդիւնաբերութեան մինիստր իշխան Շախովսկին։

ՄԱԿՈՒ.— Պերեմիշլի անկումը ուժեղ տպաւորութիւն գործեց տեղական ազգաբնակութեան վրա, որի ներկայացուցիչները շնորհաւորեցին ռուսաց հիւպատոսին։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Կրակոցի ուղղութեամբ մօտիկ ապագայում լուրջ գործողութիւններ չեն կարող զարգանալ։ Գերմանական զօրքը կենտրոնանում է լեհական զօրաճակատում։ Զինուորական մատնագէտները կարծում են, որ վճռական ճակատամարտ մեր զօրաճակատում տեղի կունենայ ըստ երևոյթին մայիսից ոչ շուտ։

◆ Պերեմիշլի անկումը ռուս զօրքերի ճանապարհը բացվում է՝ միանալու համար Սերբիայի հետ։

◆ Զէնտոխովում տեսակցվել են Վիլհէլմ կայսրը և աւտրիական գահաժառանգը։

◆ Ռումինիայի և Բոլգարիայի յարաբերութիւնները դառնում են մտերմական։ Ըստ երևոյթին Բոլգարիան համաձայնել է Ռումինիայի հանդէս գալուն, մինչդեռ ինքը կը շարունակէ իր չեզոքութիւնը մինչև վերջը։

◆ Ֆրանց-Յովսէփ կայսրը, ըստ երևոյթին, վճռել է խնդրել պապին, որպէսզի վերջինս հող պատրաստէ հաշտութեան համար։ Այդ խափանելու համար Վիլհէլմը ուղարկում է Վիէննա Կրուպպին։

◆ Համազէմստվային համագումարում ընդունվեց, որ Ռուսաստանին սպառնում են տարափոխիկ հիւանդութիւնները, որոնց դէմ անհրաժեշտ է մաքառել անյապաղ, համաձայն գլխաւոր կոմիտէի մշակած ծրագրի։

◆ Աւստրիացիք Պերեմիշլը տալուց առաջ, ի միջի այլոց, գնդակահարել են դեռ չը կերված 1500 ձի։

◆ «Б. В.»-ն հաղորդում է, որ Պերեմիշլի առաջին ռուս բերդապետ նշանակվել է գեներալ Արատամանովը։

◆ Տիրոլի և Տրէնտինոյի մօտ Իտալիան կենտրոնացրել է կէս միլիոն զինուոր։ Գարտա լճի շուրջ գտնվող գիւղերը դատարկել են բնակիչներից։

◆ «Русск. Слово» տուգանվեց 3000 ր. Բուկվի «Среди обывателей» ֆէլէտոնի համար, 3000 ր. Դորոշէվիչի «Գինի» յօդուածի համար։ «Веч. Извѣстія»-ն տուգանվել է 3000 բուբլով։

ԳԵՐՎԱԾ «ՎԻԼՀԷԼՄԸ»

(Սեփական թղթակցից)

—

Կիև, 5 մարտի

Մարտի 3-ին Կիև էին բերված մեծ քանակութեամբ գերիներ (1,500 զինուոր), ի թիւս որոց 50 օֆիցէր։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

ԻՏԱԼԻԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՈՐԵԱԿԻՆ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

15 մարտի

ՀՌՕՄ.—Տրիէստի կոմիտէը կազմեց Իտալիայի միջամտութեան կողմնակիցների ժողով, որ չափազանց բազմամարդ էր։ Ներկայ էին համարեա բոլոր աւելի կամ պակաս իտալական խոշոր քաղաքների ներկայացուցիչները, համալսարանի պրոֆէսորներ, աւելի քան 100 պատգամաւոր և մօտ 20 սենատոր։

Կոմիտէաը ստացել է յայտարարութիւն այն մասին, որ միջամտութեան կոմիտէների թիւն միանում են մօտ 6000 իտալահպատակների Իտալիայի զանազան մասերում, գաղութներում և արտասահմանում։

Հանրապետականների լիդէր Բերզիլայի, բարենորոգիչ Բոնոմիի և նացիոնալիստ Կորադինիի արտասանած ճառերը ընդունվեցին բուռն ծափահարութեամբ։

Ժողովը վերջանալուց յետոյ, աւելի քան 10,000 մարդուց բաղկացած ամբոխը հսկայական օվացիա կազմեց Բիչիոտիին և Պէպպինո Գարիբալդիին։ Զը նայած զօրքերի և ոստիկանութեան ներկայութեան, ցուցարարներին երկու անգամ աջողվեց մօտենալ աւտրիական դեսպանատանն և թշնամական ցոյց սարքել, բացագանչելով «Կեցցէ՛ Ֆրանսիան, կեցցէ՛ պատերազմը, կորչի՛ Աւստրիան, կեցցե՛ն Տրիէստը և Տրիէստը»։

ՌՈՒՄԻՆԻԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՈՐԵԱԿԻՆ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

16 մարտի

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ.—Հոծ բազմութեան ներկայութեամբ, համալսարանի պրոֆէսոր Մինդէրսկուի նախաձեռնութեամբ և նրա նախագահութեամբ կայացաւ տրանսիլվանեան ռումինների միտինգ։

Ժողովը ուղարկեց թագաւորին մի հեռագիր, որի մէջ ասված է. «Մեր ցանկութիւնն է միանալ մի դրօշակի և մի հովանու ներքոյ և այդ ցանկութիւնն է, որ այնպիսի խոր արմատներ է ձգել մեր մէջ, որ նրա անիրագործումը համազօր կը լինի մեր մահվան։ Իբրև օտարազգի տիրապետութեան տակ գտնվող 4½ միլիոն ռումինների ցանկութիւնների արտայայտիչ՝ մենք աղերսում ենք ձեզ հրաման արձակել, որպէսզի ռումին զօրքը հանդէս գայ ռումիններին ազատելու համար»։

Մի ուրիշ հեռագիր ուղարկվեց մինիստրնախագահ Բրատիանուն, որի մէջ ասված է. «Մենք խնդրում ենք ձեզ արագացնել այլազգի մեծ պետութեան տիրապետութեան տակ գտնվող մեր եղբայրների ազատագրումը առաջ, քան նրանք վերջնականապէս կոչնչանան։ Ձեր հայրը ներկայ Ռումինիայի հիմնադիրը եղաւ, դուք պէտք է լինէք մեծն Ռումինիայի հիմնադիրը»։

Միտինգի վերջում նախագահը մատնանշեց, որ Ռումինիայի անշնան փոքրամասնութիւնը, որ գնում է ներհակ հասարակութեան տրամադրութեանը, փորձում է ուղղել ռումինների ազգային տենդէնցները այլ կողմ, համոզելով պահանջել վերադարձնել Բեսարաբիան և Դունայի գետաբերանը, որպէսզի դրանով նոր Էլզաս-Լոթարինգիա ստեղծվի Ռումինիայի և Ռուսաստանի միջև, և վախեցնում է հասարակութեանը սլաւօնական վտանգով, որպէսզի աւելի ոտնահարվեն ռումինները Աւստրո-Ունգարիայում։ «Տրանսիլվանեան ռումինները,—ասաց Մինդրէսկուն,—կը դերադասեն աւելի շուտ կորչել, քան ապրել այդպիսի պայմաններում»։

Ոգեկանութիւնը ձեռք էր առել արտակարգ միջոցներ, որպէսզի ցուցարարներն անկարող լինեն ցոյցեր կազմել քաղաքի փողոցներում։ Աւստրիական և գերմանական միսիաների շինութիւնները պաշտպանվում էին զօրքերով։ Սակայն, ժողովը վերջացաւ հանգիստ։

Պերեմիշլի անկման ուժեղ տպաւորութեան և այն պատճառով, որ հայրենասիրական ընկերութիւնները նորից ապիտացիա են սկսել յօգուտ Ռումինիայի անյապաղ միջամտութեան, քաղաքական շրջաններում կարծում են, որ Ֆոն-դէր-Գոլց փաշայի գալուստը նպատակ ունէր համոզել ռումին ականաւոր գործիչներին, թէ անհրաժեշտ է պահպանել Գերմանիային բարեկամ չէզոքութիւն, որպէսզի թոյլ տրվի անցկացնել ռազմամթերք Ռումինիայի վրայով Թուրքիայի համար։

Մարտի 15-ին ցոյցի ժամանակ ամբոխը ջարդեց Հիւսիս-Գերմանական Լլոյդի նաւարկու ընկերութեան շինութիւնների պատուհանները, որոնց վիտրինաներում ցուցադրվում են գերմանական հեռագիրներ, նաև գերմանական «Գամբրինուս» ճաշարանի պատուհանները։

Թագաւորը հրովարտակ ստորագրեց՝ արգելելու տեղեկութիւններ տալ մամուլում կամ այլ միջոցներով զօրքի և նաւատորմի, օդային ոյժերի, տեղափոխութեան, զինավարժութեան, սանիտարական դրութեան մասին և այլն։

ԲՈԼԳԱՐԻԱՆ ՄՆՈՒՄ Է ՉԵԶՈՒՕ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

16 մարտի

ՍՕՖԻԱ.— Ազգային ժողովը Նստաշրջանը փակելու մասին հրամանը կարդալուց առաջ, Բաղրյանովը հանդէս եկաւ մի ճառով, որի մէջ ասաց.

«Ես մտադիր եմ կրկնել նախկին յայտարարութիւնն այն մասին, որ կառավարութիւնը պահել է և պահելու է ամենախիստ չեզոքութիւն։ Նա չի զիջի և ոչ մի ճնշման և չի տրվի անհիմն խոստումներով։ Վասն զի կարծում է, որ Բոլգարիայի բէնշահերը պէտք է գերակշռեն աւ գերադասվեն բոլոր տեսակի զգացմունքներից։ Բոլգար ժողովուրդը կարող է վստահաբար վերաբերել դէպի իր կառավարութիւնը, որի քաղաքականութիւնը միշտ էլ շահաւէտ կլինի երկրի համար։ Բոլգարիան պարտաւորութիւններ չունի որևէ մէկի վերաբերմամբ և նա չէ կարող սկզբից յանձն առնել պարտաւորութիւն, որովհետև հաւատացած է, որ այդ դէպքում միայն կը կորցնէ։ Բոլգար կառավարութիւնը պէտք է պաշտպանի իրան նաև արևմտեան կողմից։ Երբ մեր շահերը խախտված երևան, մենք ամբողջ ազգով կը կայացնենք անհրաժեշտ վճիռ»։

Ապա Բաղրյանովը հերքեց բալկանեան ֆեդերացիայի սոցիալիստական նախագիծը, յայտնելով որ նրա իրականացումն անհնարին է, որովհետև դժուար է համակերպել առանձին տէրութիւնների շահերը, և վերջում ասաց.

«Այժմ դուք գիտէք կառավարութեան վերջին խօսքը, որ կամենում է ապահովել Բոլգարիային խաղաղութիւն, պահելով չեզոքութիւն։ Եթէ կան ուրիշները, աւելի քաջերը, որոնք կամենում են Բոլգարիային նետել պատերազմի գիրկը, թող հանդէս գան և գրաւեն մեր տեղը»։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

16 մարտի

ՄՕՍԿՎԱ.— Երևան հանվեց Մոսկվայում, Կովկասում և Վոլգայի շրջանում երկու տարի գործող դրամանենգների խմբակ, որ պատրաստում էր կեղծ 500 և 100 բուբլանոց թղթադրամներ։ Խմբակի պարագլուխը, որ Միացեալ բանկի մէջ վարձու էր մի արկղ, կալանաւորված է։ Արկղում գտնվեցին 200,000 ր. թղթադրամներ։ Գործարանը յայտնագործված է։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Մինիստրների խորհուրդը արդեն չը գտաւ թոյլ տալու կնքել 30 միլիոն մարկի փոխառութիւն Ֆինլանդիայի համար արտաստմանում՝ անհրաժեշտ ծախքերը ծածկելու։

ՏՕԿԻՕ.— Լրագիրները հաղորդում են, որ մինիստրների խորհուրդը վճռեց պարլամենտին օրինագիծ ներկայացնել երկաթգծի զօրաբանակ հաստատելու, նաւատորմի համար նոր գումարներ յատկացնելու և փոխառութիւնները հանգցնելու կանոնները փոփոխելու մասին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—o—

ՑՈՒՑԱԿ

Վրօցէվի հայ Ցուիրատուների

(Ցօգուտ հայ գաղթականների)

(Տես «Մշակ» № 39)

—

Խ. Վարդանեան, Ա. Պետրոսեան և Ս. Յովսէփեան 3-ական ր., Շվանթանեան 2 ր. 60 կ., Ս. Մելիք-Դաւթեան, Միխայիլ և Ս. Մուրադեան 2-ական ր., Ժորժ 1 ր. 50 կ., Ս. Պետրոսեան, Ս. Պետրոսեան, Վ. Վարդանեան, մի քահանայ, մի տիրացու և Հ. Գալստեան 1-ական ր., Մարուսիայից 50 կ., երեխաներից 40 կ.։ Ընդամենը 26 բուբլի։

ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՆԵՐԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԻՍՏ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Երկուշաբթի, մարտի 16-ին, երեկոյեան ժամը 8—11-ին կայացաւ Վրաստանի էկզարխի բնակարանում միացեալ նիստը բոլոր այն յանձնաժողովների, որոնք զբաղվում են փախստականներին օգնելու գործով, այն է 1) էկզարխատին կից թեմական կոմիտէը, որ գործում է էկզարխի նախագահութեամբ, 2) Թիֆլիսի Հայկական կենտրոն. կոմիտէը, 3) Թիֆլիսի Քաղաքային կենտրոնական կոմիտէը։ Առաջին յանձնաժողովի ներկայացուցիչներն էին էկզարխ Պիտիրիմ արքեպիսկոպոսը և թեմական խորհուրդը իր ամբողջ կազմով, երկրորդ յանձնաժողովի ներկայացուցիչներն էին Մեսրոպ եպիսկոպոսը և բժշկապետ Բ. Ադամարեան. երրորդ յանձնաժողովի ներկայացուցիչներն էին Հ. Առաքելեան և իշխան Իլիա Նակաշիձէ։ Նիստին մասնակցում էր և Կովկասեան Գլխաւոր Կենտրոնական Կոմիտէի կողմից Պավլովը։

Ժողովին նախագահում էր Վրաստանի էկզարխ սրբազան Պիտիրիմ արքեպիսկոպոսը։

Թեմական յանձնաժողովի բիւրոյի կողմից ռավարիչ Անտոնի եպիսկոպոսը կարդաց Կովկասեան Գլխաւոր Կենտրոն. Կոմիտէի մի գրութիւնը, որից երևաց, որ ներկայ ժողովը գումարվել է որոշմամբ յիշեալ Կոմիտէի, որպէսզի միօրինակութիւն մացվի փախստականներին օգնող կազմակերպութիւնների գործունէութեան մէջ։

Ժողովը բաղկացնող յանձնաժողովների ներկայացուցիչները զեկուցումներ տուին իրանց գործունէութեան մասին։ Էկզարխատի թեմական յանձնաժողովի բիւրոյի զեկուցումից երևաց, որ նա բացառապէս նեղվում է ասորի փախստականներին։ Ստացել է միջոցներ թեմական կոմիտէից 6000 ր. և քաղաքային յանձնաժողովից 6600 ր. (որի մի մասը՝ 4000 ր.) ստացել է ասորիներին օգնող նախկին մանաժողովը

...եներալ Կախանովսկիի նախագահութեամբ)։ Քաղաքային յանձնաժողովի նախագահ Հ. Լազարեանի զեկուցումից երևաց, որ նա պատասխան է բոլոր փախստականներին, անց ցեղի և կրօնի խտրութեան, և իր գործունէութեան օրից, այն է 1914 թ. եկտ. 20-ից մինչև մարտի 15-ը ծախսել է 15,003 ռուբլի, որպիսի գումարից նպաստ ստացել են զանազան ազգութիւնների փախստականները թէ դրամով, թէ ուտելիքով և թէ իրերով հետևեալ կերպով.

1)	Ասորիներ	6727 ր. 50 կ.
2)	Հայեր	6659 ր. 70 կ.
3)	Յոյներ	345 ր. 25 կ.
4)	Ռուսներ	273 ր. 75 կ.
5)	Լեհեր	260 ր. 90 կ.
6)	Լէզգիներ	90 ր. —
7)	Վրացիներ	88 ր. 25 կ.
8)	Չերնոգորցի	35 ր. —
9)	Հրէայ	21 ր. 25 կ.
10)	Ընդհ. ծախքեր	501 ր. 41 կ.
	Գումարը	15,003 ր.

Նպաստ ստացող հայերի թիւը եղել է 1300, իսկ ասորիներինը՝ 1800։ Հայ փախստականների, որոնց թիւը եղել է 2000, մի մասը նպաստ է ստացել Հայկական կենտ. կոմիտէից։ Վերջինիս ներկայացուցիչ գրչկ. Աղասարեանի տուած զեկուցումից երևաց, որ Հայկ. կենտր. կոմիտէը նը-պատակել է Թիֆլիսում հայ փախստականներին ընդամենը 2000 ր. գումարով, նպատակ դրած լինելով իրան օգնել գլխաւորապէս Թիֆլիսից դուրս գաղթական մասսային։ Ժողովը անհրաժեշտ գտաւ հիմնել Թիֆլիսում մի հիւանդանոց յատկապէս փախստական հիւանդների համար, 25 մահճակալով և յանձնեց այդ ծրագրի իրագործումը քաղաքային յանձնաժողովին։

Ապա ժողովը նպատակայարմար գտաւ, որ երկու յանձնաժողովները, այն է՝ էկզարխատի բիւրօն և քաղաքային յանձնաժողովը, մի առաջնայն շարունակեն իրանց գործունէութիւնը։ Որոշվեց նաև գոնէ մի անգամ գումարել միացեալ նիստ էկզարխի նախագահութեամբ և նոյն կազմով։

Նիստը փակվեց ժամը 11-ին։

ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱՂ. ԴՈՒՄԱՅԻ ՆԻՍՏԸ

(Մարտի 16-ին)

Նախագահում էր քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեան։

Բանալով նիստը, նախագահը նախ հաղորդեց բժիշկ Գուլուլեանի եղեռնական վախճանի մասին։ Դուման յանկարծ յարգեց հանգուցեալի յիշատակը։

Ապա զեկուցեց էլեքտրաքարշը Անօնիմ Ընկերութիւնից ստանալու խնդրի առիթով և կարդաց այդ առիթով կազմված արձանագրութիւնը։

Ամսիս 15-ին, ժամը 13-ին, քաղաքագլուխ Ա. Ի. Խատիսեան, վարչութեան անդամներ՝ Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկ, Գ. Դ. Գուրուլի, Մ. Ն. Աթաբէկեան և Մ. Ա. Ջաբար քաղաքային իւրիսկօնսուլտ Ց. Ամիրխանեան, քաղաքային ինժենէր Սիմանովսկիի և քաղաքային վարչութեան գլխաւոր հաշուապահի օգնական Զանջուղազեանի հետ միասին ներկայացան Անօնիմ Ընկերութեան տեղական վարչութեանը և, համաձայն դումայի որոշման, առաջարկեցին յանձնել էլեքտրաքարշը։

Անօնիմ Ընկերութեան լիազոր Վանդաա հրաժարվեց յանձնել և ներկայացրեց իր գրաւոր պատասխանը։

Քաղաքագլուխը աւելացրեց, որ վարչութիւնը առանձին խորհրդակցութիւն կունենայ կոմպետենտ անձանց մասնակցութեամբ իր անելիքի մասին խորհելու։ Դուման հաւանութիւն տուեց։

Այդպիսով քաղաքը ստիպված կը լինի դատաստանական ճանապարհով պաշտպանելու իր իրաւունքը հանդէպ Անօնիմ Ընկերութեան։

Այնուհետև օգտվելով առիթից, որ իրաւասուների մեծ թիւ է հաւաքված այդ նիստին, մօտ 70 հոգի, նախագահը դումայի քննութեան առաջարկեց օրակարգի երկրորդ մասը, այսինքն այն խնդիրները, որոնց մասին օրէնք որոշում կայացնելու համար պահանջվում է առնուազն 40 իրաւասուների ներկայութիւնը և որոնք շարունակ ձգձգվում էին յաջորդ նիստերին։

Ամբողջ 1 ժամ և 40 րոպէ դուման զբաղվեց իշխ. Բէհբութեանների հողերը Վաղէսում կարգաւորելու նախագծի քննութեամբ։ Ու վերջում, ձայների մեծամասնութեամբ, ընդունեց վարչութեան առաջարկը՝ հաստատել նախագիծը՝ թողնելով կարգաւորելու և հողերի չրերը անցկացնելու պարտականութիւնը հողատէրերի վրա։

Երբ սպառվեցին այդ մասի միւս խնդիրները, դումայի քննութեանը առաջարկվեց օրակարգի առաջին մասը, որի համար չէ պահանջվում անպատճառ 40 իրաւասուների ներկայութիւնը։

Զեկուցվեց իշխանութեան առաջ միջնորդութիւն յարուցանելու, որպէսզի մի քանի պետական հաստատութիւնների վրա մնացած գումարները շուտով վերադարձվին քաղաքին։

Քաղաքագլխի ու վարչութեան անդամ Մ. Ն. Աթաբէկեանի տուած բացատրութիւններից երևաց, որ քաղաքը գործադրել է զինուորական կարիքների համար (զօրքի համար յատկացրել է բնակարաններ և բժշկական-սանիտարական պէտքերի համար) 564,000 ռուբլուց աւելի զինուորական ֆոնդից այդ գումարները ետ ստանալու խոստումով, մինչդեռ այսօր հիմնվելով իրը թէ օրէնքի նոր մեկնութեան վրա՝ չեն տալիս, առարկելով որ քաղաքը պարտաւոր էր անել այդ ծախքերը։

Դուման ընդունում է վարչութեան առաջարկած բանաձևը, որով այդ պահանջների համար դիմումն անելիս պարտք պիտի համարվի յայտնել, որ քաղաքը միջոցների բացակայութեան պատճառով այլևս անկարող կը լինի կատարել անհրաժեշտ պէտքերը։ Վարչութեան որոշումը, մերժելու դէպքում պահանջ յարուցանելու մասին, դումայի կողմից հաւանութիւն է գտնում։

Տալով համառօտ տեղեկութիւն քաղաքային Կենտրոնական Կոմիտէի գործունէութեան և «Р. В.»-ի լրագրի խմբագրութեան միջոցով ստացված և այլ նուիրաբերութիւնների մասին, ինչպես և Կովկասեան Կոմիտէին, նահանգապետի միջնորդութեամբ, տրված 10,000 ռուբլի նպաստի մասին, քաղաքագլուխը տեղեկացրեց դումային, որ Կոմիտէի միջոցները աւելացնելու նպատակով Զատկի տօնի առիթով կը կազմակերպվի «Կարմիր ձուերի հանդանակութիւն» և Արտիստական Ընկերութեան դահլիճում տեղի կունենայ ըստուտ, ուր այցելութիւնների փոխարէն շնորհաւորութիւն կանեն։

Վերջում տնտեսական մասնաժողովի նախագահ Տէրտէրեանը պատասխանում է նիստի սկզբում առաջին անհրաժեշտութեան մթերքների թանկութեան և մի սակագնի առիթով իրաւասուներ Զօրեանի ու Ալդանովի հարցապնդումներին։ Սակայն խնդիրը յետաձգվում է յաջորդ անդամին։

Դ.

ՀԱՅԿ. ԴՐԱՄԱՏԻԿ. ԽՄԲԱԿՑ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Կիրակի, մարտի 15-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին կայացաւ Հայկ. Դրամատիկ. Խմբակցանդամների ընդհանուր ժողովը, մասնակցութեամբ 30 անդամների, նախագահութեամբ Հ. Առաքելեանի և քարտուղարութեամբ Գալստեանի։

Ժողովը լինելով շարունակութիւն անցեալ նոյեմբերի 24-ին կայացած ժողովի, պէտք է զբաղվէր վարչութեան 2 անդամի և փոխանդամի և վերստուգիչ յանձնաժ. 2 փոխանդամների ընտրութեամբ։ Նախագահը յայտարարեց, որ այս տարվայ մայիսին արդէն լրանում է վարչութեան պաշտօնէութեան ժամանակամիջոցը և նոր վարչութեան ընտրութիւն պէտք է լինի, հետևաբար հարկ չը կայ 2 ամսվայ համար ընտրել վարչութեան 2 անդամ, այլ աւելի լաւ է թողնել վարչութեան այժմեան կազմին վարել գործերը մինչև մայիս։

Ժողովը համաձայնեց այս առաջարկին և որոշեց ներկայ նիստում կատարել միայն վերստուգիչ յանձնաժողովի 2 փոխանդամների ընտրութիւնը։ Դաղանի քուէարկութեամբ ընտրվեցին պ. պ. Դաւոյ և Երամեան։

Ժողովական

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԵՐ ՊԵՏՐՕԳՐԱԴՈՒՄ

Պետրօգրադ, 10 մարտի

Ինչպէս որ իր ժամանակ հաղորդել էի «Մշակին», Պետրօգրադի քաղ. վարչութեան կից կազմված հայ-ռուսական հայանպաստ յանձնաժողովը եռանդով գործելով կազմակերպեց մի ընդարձակ ժողովարարութիւն Պետրօգրադում։ Մարտի 7-ին, 8-ին և 9-ին իսկապէս հայկական օրեր էին այստեղ։ Մայրաքաղաքի պատերի վրա ամբողջ 3 օր անագին մեծութեամբ տառերով «Հայերը» բառն էր կարդացվում, որ անօրինակ երևոյթ էր մինչև հիմա։ Ամբողջ մայրաքաղաքի ժողովուրդը հրաւիրվում էր իր նուէրներով օգնութեան հասնել «Թիւրքիայի հետ պատերազմից վնասված հայերին»։

Այս հրաւէրը կամայ-ակամայ անցնողի ուշադրութիւնն էր գրաւում. բացի դրանից պետրօգրադցին այդ օրերը նոյն բանը կարդում էր լրագիրներում, տեսնում էր տրամվայի ապակիներին փակցված և վերջապէս լսում էր նաև կենդանի ձայներով արտայայտված։

Իրրև նախապատրաստութիւն, մի քանի օր՝ անընդհատ լրագիրներում հրատարակվում էր մի կոչ, որի տակ ստորագրել էին քաղաքագլուխ կոմս Տոլստոյ, Պետական Խորհրդի անդամներ՝ պ. պ. Տագանցև, Վասիլև և Աւդակով. Պետական Դումայի անդամներ՝ պ. պ. Նեքրասով, Ե. Կովալևսկի, Պ. Ն. Միլիւկով, Ա. Շինգարև և իշխան Մանսիրով. քաղաքային դումայի իրաւասուներ՝ կոմս Պերովսկի-Պետրովսկայ, Ա. Ի. Գուչկով, Վ. Կուզմին-Կարավայև, Ս. Պրոպպէր («Бирж. Вѣд.»-ի հրատարակիչը), Մ. Ֆէօդորով և Պ. Զիստեակով. ակադեմիկոս Ն. Մարր. պրոֆեսորներ՝ Մ. Բոստոլցև և Ա. Լիխաչև. Կ. Պոլսի դեսպանատան առաջին թարգման՝ Մանդելշտամ. Լ. Լուտուգին (Вольно-Экон. Общ.-ի փոխնախագահ) և տիկին Ս. Մ. Բոստոլցևա (պրոֆեսորի կինը)։

«Հազարաւոր հայեր,—ասված էր այս կոչում,—ծերեր, կանայք և երեխաներ, տանջվում են վրիժառութիւնից, ուտարառութիւնից և բռնութիւններից՝ իրանց դարաւոր թշնամի թիւրքերի կողմից...։ Մենք պարտաւոր ենք նրանց օգնել...։ Նրանց ցեղակիցներն արել են և անում են՝ ինչ որ կարող են, բայց կարիքը շատ մեծ է...։ Պետրօգրադի քաղաքացիներ, օգնեցէք նիւթապէս եւ բարոյապէս մեր եղբայրներին...։ Թող մեծ Ռուսաստանը մի անգամ ևս ապացուցանէ, թէ նրա սիրտը քնքոյշ է և սիրագեղ, թէ իր սահմանների մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդներին նա սէր և խաղաղութիւն է բերում, և նեղ ժամանակներին օգնութեան ձեռք է կարկառում նրանց»։

Բացի այս կոչից՝ բազմաթիւ համակրական յօդուածներ երևացին լրագիրներում։ Այս յօդուածներից երկուսն առանձնապէս ուշադրութեան արժանի էին. մէկը պրոֆ. Բոստոլցեվինն էր «Бирж. Вѣд.»-ում, սրբատաշարժ և ուժեղ, միւսը Պ. Միլիւկովինը, «Рѣчь»-ում, հմտալից ըստ սովորականին, ուր կաղէտական կուսակցութեան պարագլուխը անհրաժեշտ է համարում, որ ոչ միայն հասարակութիւնը, այլ նոյն ինքն պետութիւնը օգնէ հայ փախստականներին։

Երեքօրեայ ժողովրդական հանգանակութեան աշխատութեան համար յանձնաժողովը ոչ մի ջանք ու միջոց չէր խնայել։ Գործակցութեան էին հրաւիրվել քաղաքի մէջ յայտնի անձինք, այր և կին, զանազան ազգերից, ռուս, լեհացի, հրէայ, վրացի և այլն։ Ահագին մայրաքաղաքը բաժանված էր 17 շրջանի, ըստ քաղաքամասերի, և ամեն մի շրջան ունէր իր մասնաժողովը ու նախագահը։ Կենտրոնական բիւրօն տեղաւորվել էր Նեվսկի պրոսպեկտի վրա, մի յարմար բնակարանում։ Կենտրոնական բիւրօյում գործում էին ռուս, լեհ, հրէայ և հայ տիկիններ ու պարոններ և ուսանողութեան ներկայացուցիչներ, որոնց մէջ էին գլխաւոր յանձնաժողովի անդամներից տիկ. Եղ. Ասրիբէգեան, պրոֆ. Բոստոլցեվ և զանձապահը՝ պ. Ցակ. Ղուկասեան։ Շրջաններից յիշեմ մի քանի կարևորագոյնները. 1) Ադմիրալտէյսկի շրջանը գտնվում էր տիկին Պրոպպէրի նախագահութեան տակ, աջակից ունենալով բազմաթիւ գործողներ օտարազգի յայտնի անձերից։ 2) Ալէքսանդրո-Նեվսկի շրջանի նախագահուհին էր տիկին Ժուկովսկայա, որի օգնականներն և օգնականուհիները մեծ մասամբ լեհացիներ էին, իր նման։ 3) Վասիլեվսկի կղզու շրջանի նախագահուհին էր տիկ. Սալթանշահ։ 4) Վբբոբրդի շրջանի նախագահուհիներն էին տիկ. Լբբուրդ և Նորբէլ։ 5) Կազանսկի շրջանի նախագահուհին էր տիկին Սկրիդլովա (ծովակալի ամուսինը) և այլն։ Միւս շրջանների կառավարիչները հայեր էին, տիկնայք Ղուկասեան, Տիգրանեան, Վարդանեան, Բոդդանեան, Տէր-Յակոբեան, պ. Բարայեան և այլն։ Չէին մոռացել նաև մերձակայ Ցարսկոյէ-Սէլօ քաղաքը, ուր բնակվում է Կայսերական Դերդաստանը։ Այդ շրջանի կառավարիչն էր պրոֆ. Վ. Վ. Սիպօվսկի։

Մարտի սկզբից բոլոր այս շրջանների մասնաժողովները ամենայն գործունէութեան մէջ էին, և մարտի 7-ի առաւօտեան, ամեն ազգի և կրօնի հարիւրաւոր օրիորդներ և երիտասարդներ, զանձանակի տուփերը վզերից կախած և բարեգործական նշաններով վահանները ձեռներում բռնած շրջում էին բոլոր փողոցները։ Ամբողջ 3 օր անընդհատ լսվում էր նրանց կոչը՝ «Пожертвуйте въ пользу бѣженцевъ армянъ» (նուէր տուէք յօգուտ հայ փախստականների)։ Նրանք ամեն տեղ էին. տրամվայներում, խանութներում, բանկերում, պետական և հասարակական հաստատութիւններում, հիւրանոցներում, թատրոններում և այլ ժողովատեղիներում։ Բացի նրանցից, քաղաքի ամենաբանուկ կէտերում սեղաններ էին դրված, ուր նստած էին և անցնողներին յիշեցնում էին նոյնպէս՝ «пожертвуйте въ пользу армянъ»։ Ժողովուրդը ընդհանրապէս համակրական վերաբերմունք էր ցոյց տալիս և իր ըման գցում տուփի մէջ, որի փոխարէն ստանում էր բարեգործական թղթեայ նշանակ, որի վրա տպված էր քանդակաձև հայկական խաչը կանաչ ներկված, իսկ երկու կողմը կարմիր հիմքի վրա սպիտակ տառերով գրված էր՝ «Петроградъ армянамъ»։ Սրանից 2 օրինակ ներփակեալ ուղարկում եմ ձեզ։ Բացի դրանից ծախվում էին նաև պատշաճաւոր բացիկներ։

Եւ ահա 3 օր այս հայկական նշանակը տիրող էր հանդիսացել այստեղ փողոցներում, տներում և հասարակական վայրերում։ Դաչը ներկայացնում էր շարշարված հայութիւնը. նա դարձել էր հայկական ազգային խորհրդանիշը (էմբլէման)...։ Բայց Պետրօգրադի եղանակը համաձայն չէր, որ այս խաչի առաւօտը մեծ ծաւալ ստանար, և նա իր դժգոհութիւնը ցոյց տուեց առաջին իսկ օրից ձիւն ու բուքով, որ սաստիկ խանգարում էր թէ անց ու դարձին և թէ նուիրատուութեան աշխատութեան։ Մարտի 8-ին, կիրակի օր, համեմատաբար լաւ էր եղանակը, հետևաբար և գործն աւելի աջող, բայց մարտի 9-ին, երկուշաբթի օր, որ իրը թէ գարնան առաջին օրն է, առաւօտից այնպիսի յորդ ձիւն սկսեց բրդել և այն էլ հողմախառն, որ շուտով ամեն անկիւն ձիւնով լցվեց և անց ու դարձը բոլորովին դժուարացաւ։ Անձնանուէր բազմաթիւ հայ և օտար հանգանակողների յուսահատութիւնը չափ չունէր. վերջին օրն էր և ոչ օր այդ եղանակին տրամադրութիւն չէր ցոյց տալիս ոչ նրանց կոչը լսելու և ոչ էլ նրանց տուփին մօտենալու։ Ճիշդ այդ ճգնաժամին հայոց օգնութեան հասաւ Պերեմիշլը։ Կէսօրին կենտրոնական բիւրօյին հեռախօսով տեղեկութիւն հասաւ բարեկամ խմբագրութիւններից, թէ Պերեմիշլը անձնատուր է եղել։ Այս անակնկալ համբաւն անմիջապէս հաղորդվեց հանգանակողներին, որոնք նոր ոյժ ստանալով իրրև նախերգանք իրանց կոչերին սկսան աւետել Պերեմիշլի գրաւումը. և ահա ժողովուրդն այս մեծ լուրը նրանցից լսելով ուրախանում և նրա փոխարէն իր նուէրն էր տալիս հայկական գանձանակին. շատ բարի ուսներ իսկոյն երեսները խաչակնքում էին, շնորհակալութիւն յայտնում և իրանց լուման գցում տուփի մէջ։ Զիւնն ու բուքն այնու ամենայնիւ մինչև երեկոյ շարունակեցին իրանց խանգարիչ գործը։

Փողոցային ժողովարարութիւնը համեմատաբար և ընդհանրապէս քիչ արդիւնք է տալիս, որովհետև արծաթէ և պղնձէ դրամներ է միայն հաւաքում։

Բացի դրանից գրեթէ ամեն օր լինում են այդպիսի ժողովարարութիւններ զանազան համակրելի նպատակների համար։

Բարեբաղդաբար մեր շրջանային կարգադրիչները դրանով չէին բաւականացել։ Ուրիշ էական միջոցներ ևս ձեռք էին առել։ Նախ՝ դիմել էին զանազան առևտրական հաստատութիւնների և մասնաւոր անձերի և նրանցից որոշ դրամական նուէր ստացել. երկրորդ՝ ճաշարաններում և թատրոններում կամ անձամբ և կամ դերասանուհիների միջոցով հանգանակութիւն էին արել և վերջապէս յատուկ կօնցերտներ էին կազմակերպել։ Այս թուղթի կօնցերտների գաղափարը յղացողն և իրականացնողը տ. Պրոպպէրն էր, որ թէ անձամբ և թէ այլ բարեկամների միջոցով համոզել էր այստեղի ամենայայտնի երգիչ ու երգչուհիներին և երաժիշտներին՝ այդ 3 օրը ձրիաբար բեմ դուրս գալ առաջնակարգ թատրոններում և հանդիսականներից նուէր հաւաքել «въ пользу бѣженцевъ армянъ». Այդպէս էլ եղաւ։ Ամենից փայլունը Աստորիա հիւրանոցի դահլիճում դրված souper fleuri-ն (ծաղկեալ ընթրիքն) էր, որի ժամանակ երգում էին ի միջի այլոց Թիֆլիսին ծանօթ երգիչ և երգչուհիներից շատերն, ինչպէս տ. Բընէ Ֆիզնէր, Վանբրանդ, Մօղուլեին, Բրօնսկայա, Կամինսկի և այլն։ Մասնակցում էին նաև հայ արտիստներ՝ տ. Տէրեան-Զօրզանեան, Սիւզան Մաղաքի-Անանիկովա և պ. Ամիրջան։ Մասնակցողների մէջ կան նոյնպէս արքունի թատրոնների դերասան-դերասանուհիներ և թատերասէրներ։ Մարտի 7-ին և 8-ին «Արջը» (տեղիս ամենալաւ և ամենաուշ ճաշարան) Աստորիան և Եւրոպական հիւրանոցի ճաշարանը՝ թէ նախաճաշին, թէ five oclock-ին (երեկոյեան թէյ) և թէ 8—9½ ժ. ճաշի ժամերին իրանց բեմերը զիջել էին յօգուտ փախստականների, որոնց համար գեղարուեստի ներկայացուցիչներն էլ սիրայօժար ծառայեցնում էին իրանց տաղանդը։ Կային նրանց մէջ այնպիսիները, ինչպէս տ. Վռովտովա, որ օրը 2—3 անգամ երևում էին զանազան բեմերի վրա և առաւօտին նուէր հանգանակում յաճախողներից։ Մեծ կօնցերտ տրվեց նաև հաղորդակցութեան ճանապարհների ինժեներների ընդարձակ դահլիճում, որի զուտ արդիւնքն եղաւ մօտ 2500 ր.։ Տիկին Պրոպպէրի կազմակերպած կօնցերտներից ստացվեց 6000 ռուբլի։

Այստեղի ամբողջ հայ գաղթականութիւնը, մանաւանդ տիկիններն ու օրիորդները և մասնագիտական բարձրագոյն դպրոցների ուսանողները (բայց առհասարակ ոչ համամասարանի), այդ 3 օրերը հոգով մարմնով նուիրված էին այս հայրենասիրական-բարեգործական գործին։

Վերջնական հաշիւը դեռ պատրաստ չէ, բայց անկասկած է, որ արդիւնքը աջող է։ Բայց ինչ որ էլ լինի նիւթականը, բարոյական արդիւնքը շատ աւելի է, քան նիւթականը, որովհետև այս «հայկական օրերը» ապացուցեցին, որ Պետրօգրադի ժողովուրդն, սկսած բարձր խաւերից մինչև հասարակ դասակարգը, անկեղծ համակրութիւն են ցոյց տալիս մեր նպատակին և գնահատում են այն զոհաբերութիւնն, որ հայ ժողովուրդն արել է և անում է ռուս մեծ ազգի հետ միասին ընդհանուր հայրենիք Ռուսաստանի յաղթանակի համար։

Մեր կողմից էլ ամենախորին շնորհակալութեան արժանի են ինչպէս Պետրօգրադի քաղաքագլուխն և քաղաքային վարչութիւնն՝ իրանց նախաձեռնութեան և աջակցութեան համար, նոյնպէս և բազմաթիւ ռուս, լեհացի և այլ ցեղերի ներկայացուցիչներն, որոնք ձիւնի և բուքի մէջ, գիշերը ցերեկի հետ խառնելով ամեն ջանք գործ դրին պատերազմի աղէտներին ենթարկված տասնեակ հազարաւոր հայերի վիշտն սփոփելու և կորուստը դրամանելու համար, ըստ չափու կարողութեան։

Սարուխան

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

II

«Հայերը մեզ շահագործում են տնտեսապէս»—սա վրացիների հին երգն է։ Այս վերջերս այդ երգին ձայնակցում են նաև Թուրքերը։ Առաջինների համար հայերը անտանելի են Թիֆլիսում և նրա նահանգում. վերջինները սկսել են պահանջներ առաջադրել Բագուի նկատմամբ և, ի հարկէ, ամենից առաջ դէմք են խժռում Բագուի հայերի երեսին։

Եթէ անգամ մակերեսային քննութեան առնենք Թիֆլիսի և Բագուի նահանգների արդիւնաբերութիւնը, կը տեսնենք, որ հայերից աւելի ուժեղ են ներկայացված ռուսները, գերմանացիք, շվէդները, անգլիացիք, հրէաները և այլն։ Մեր հարևանները իրանց բերանը ջուր են առնում այդ ազգերի նը-կատմամբ։ Նոբէլն ու Ռոտշիլդը նրանց համար գոյութիւն չունեն, բայց պատրաստ են անվերջ հոլովել մի Մանթաշեանի անուն։ Ինչով բացատրել այս աչառու վերաբերմունքը, մենք չը գիտենք։ Թուում է, թէ գաղտնիքը այդ ազգերի տերիտորիալ պատրանքների մէջ պիտի փնտռել, որոնք իբրը թէ հայերի ներկայութեան շնորհիւ յօդս են ցնդում։ Բայց եթէ հայը ինքնակամ հրաժարվի տարը դնել այս կամ այն վայրում, մթթէ դրանով ասված է, որ պիտի հրաժարվի նաև տիրող ազգը, ռուսը։ Մեր հարևանները ծառերի ետևից չեն նըշմարում անտառը։ Նրանք լաւ կանեն, որ որսան այնպիսի ազգային իդէալներ, որոնք ամրապնդեն անդրկովկասեան ազգերի համայնակեցութիւնը և ոչ թէ չլատեն այդ։

Ազգային հարցը Անդրկովկասում ամենաբարդ առեղծուածներից մէկն է և նրան թէթև աչքով չը պիտի նայել։ Այդ հարցը իր ամբողջութեամբ մենք այստեղ քննութեան չենք առնում։ Մենք միայն կամենում ենք շեշտել, որ մի լուրջ առեղծուած կարող է լուրջ վերաբերմունքի, և ամեն մի թեթևամտօրէն ասված խօսք և չը մտածված քայլ գալիս է աւելի բարդացնելու հարցը։ Դառնալով հայերի շահագործող և ուրիշի ապրուստը խանգարող դերին, մենք պէտք մի հարց ասենք. մթթէ, իրաւ, շահագործողի խարանը դրոշմված է միմիայն հայերի ճակատին, մթթէ վրացին և Թուրքը իրանց հերթին տնտեսական կեանքի մէջ նեղութիւններ չեն պատճառում հայերին, չեն ուռճանում հայերի աշխատանքով և հայերի բերանից թռցրած հացով։

Մենք ընդունում ենք, որ հայերը առևտրի և արդիւնաբերութեան մէջ ուժեղ են վրացիներից, բայց Թուրքերի նկատմամբ այդ դրութիւնը այնքան էլ ուժեղ չի շեշտված։ Ընդունենք, որ հայերը այստեղ էլ չունեն մրցակից և առևտրա-արդիւնաբերական կեանքում ասպարէզ չեն տալիս վրացուն և Թուրքին։ Ի՞նչ անել այդ երևոյթի դէմ. կամ պէտք է արգելք դնել հայերի ձեռներէցութեանը կամ թէ հրաւիրել վրացուն և Թուրքին տոգորվել կապիտալիստական դարին յատուկ ձգտումներով, այն է ստեղծել վրացիներին և Թուրքերին պատկանող առևտրա-արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ։ Կարող է մի հայ հակառակ լինել վերջին դրութեան. կարող է մի հայ ասել, որ ինքը դէմ է պարապմունքի ազատութեան։ Ո՛չ։ Բայց ահա կայ մի ասպարէզ, ուր կացութիւնը ազատ մրցութեամբ չէ որոշվում և դարձնվում, այլ օրէնքի զօրութեամբ և աջակցութեամբ. կայ մի ասպարէզ, որտեղ առաւելութիւնը տրվում է վրացուն և Թուրքին, իսկ հային վիճակված է սպասաւորական դեր. և ահա այստեղ է, որ իրօք առանց վարագուրման շահագործվում է հայը, և դրա մասին լռութիւն են պահպանում ուրիշների ապրուստին իբր թէ ձեռնամուխ չը լինող վրացին և Թուրքը։ Մեր խօսքը այն յարաբերութիւնների մասին է, որոնք գոյութիւն ունեն հողի շուրջը։ Եթէ վրացուն և Թուրքին ծանր է գալիս, երբ հայը տիրապետում է առևտրի ու արդիւնաբերութեան մէջ, ապա ինչու չէ վրդովվում նրանց քաղաքացիական կորովը, երբ հողի շուրջը շահագործվում է հայ գիւղացին և շահագործվում է նոյն այդ վրացու և Թուրքի ձեռքով։

Վերցրէք Թիֆլիսի նահանգի ազնուապատկան գիւղերի ցուցակը և դուք կը տեսնէք, որ այդտեղ նոյնիսկ անկատար տուեալներով Թիֆլիսի, Գորիի, Դուշէթի և Թիանէթի գաւառներում 55 գիւղերի հայերը պարտադիր վիճակի մէջ են դէպի կալուածատէրերը (Տես, այդ մասին «Сводъ статистическихъ данныхъ о населеніи Закавказскаго края, извлеченныхъ изъ посемейныхъ списковъ 1886 г.)։ Ասել է, որ այդ հայերը, որոնք 1886 թ. կազմել են 1875 ծուխ և 11203 երկսեռ հոգի, մինչև 1864 թ. ճորտական վիճակի մէջ են եղել և այդ թուականից յետոյ իրանց վաստակից մշտական բաժին են հանել կալուածատէրերին։

Այժմ նրանք 1912 թ. դեկտեմբերի 20-ի օրէնքի հիման վրա «ազատագրված» են, այսինքն հատուցանում են փրկանքի վճարներ, որոնք մնում են նոյն կալուածատէրերի գրպանները։ Արդ՝ ուր չէ յայտնի, որ Թիֆլիսի նահանգի կալուածատէրերը համարեա թէ բացառապէս վրացիներ են։ Եւ երբ այդ ազնուական վրացիների գաղափարախօսները նիւանիներ են ճօճում հայ բուրժուազիայի դէմ, ինչու են մոռանում իրանց պատրօնների դիշատիչ դերը։ Ինչպէս ասել ենք, հայ բուրժուան վերցնում է ազատ մրցման դաշտում, իսկ վրացի ազնուականը աւատական առանձնաշնորհնումով։ Երկուսն էլ շահագործող են, երկուսն էլ իրանց բարեկեցութիւնը հիմնում ուրիշների դժբաղդութեան վրա, բայց այնու ամենայնիւ տարբերութիւն կայ երկուսի միջև։ Եւ եթէ խօսք բացվի դատապարտութեան մասին, առաջին կրտամբանքը պիտի

ուղղվի անաշխատ ազնուականին։ Մեր գործը չէ անտեսական հարցերը լուծել բարոյագիտական շաղակրատութեամբ։ Մենք միայն կամենանք ցոյց տալ, որ ի զուր են վրացիները իրանց՝ զան Աստուծոյ ձեացնում։ Նրանց տիրապետող դասը ամենավատթարագոյն շահագործողն է։ Այդ դասը շահագործում է ոչ միայն վրացի գիւղացուն, այլ և հային։ Եւ մեր կարծիքով՝ նրա գաղափարախօսները իրաւունք չունեն մոռանալու այդ հանգամանքը, իրաւունք չունեն անվերջ թմբկահարելու հայ բուրժուազիայի արարքների մասին և ծածկելու վրաց ազնուականութեան սխրագործութիւնները։

Քանիցս ասացինք, որ Թուրքերն էլ են դժգոհ հայերից։ Զը մոռացանք յիշել, որ նրանց ներկայացուցիչ Թօփչիբաշեվը եղաւ «ապրե՛ր և թող որ ուրիշներն էլ ապրեն» սկզբունքի յայտարարողը։ Այդ խօսքի համար հայերը պէտք է շնորհակալ լինեն Թօփչիբաշեվից, որովհետև, եթէ Թուրքերը տոգորվեն այդ սկզբունքով, ապա շահվողը ամենից առաջ հայերը պիտի լինեն։

Եւ իրօք։ Ունենց է աւելի շատ տուժում հայ ժողովուրդը, եթէ ոչ Թուրքերից։ Ցիշեցէք Նաղինները, Նաբիները և Ալիները։ Սրանք դուրս են եկել ժողովրդի ծոցից, սրանք պատկանելիս չեն եղել որևէ տիրող դասակարգի, բայց որքան տրցանք և տրիւն են պատճառել խաղաղ հայ բնակչութեան։ Մինթէ սրա դիմաց կարելի է ասել, թէ Թուրքերը ապրում են և ապրելու հնարաւորութիւն են տալիս ուրիշներին։ Մինթէ ինքը Թօփչիբաշեվը հաւատում է իր բերանից դուրս թռած խօսքերին։

Գալով այն յարաբերութիւններին, որոնք հողի շուրջը գոյութիւն ունեն հայ գիւղացիութեան և Թուրք բէկութեան միջև, պիտի ասենք, որ դա արար աշխարհին յայտնի բաներ են։ Գանձակի, Երևանի և Բաքուի նահանգներում բազմաթիւ հայ գիւղերի տերեր Թուրք բէկեր են, որոնք ապրում են անաշխատ և պտղատոյծ կեանքով։ Այդ բանը նրանց տրվում է հայ գիւղացիութեան անմասունչ հպատակութեամբ և մինթէ դրա դիմաց է, որ այսօր Թուրքերը գանգատվում են հայերի շահագործումից։

Բայց հայ գիւղացիութիւնը Թուրք բէկերի զոհն է ոչ միայն հողի սեփականատիրական օրէնքների հիման վրա։ Նա զոհ է նաև որպէս հողի կապալառու։ Անցէք Գանձակի նահանգի Զիվանշիր գաւառը և այնտեղ ձեր ականջներին անվերջ կը զարնէ «խան» բառը։ Այս առան «խանին» է, այս տափաստանը «խանին» է պատկանում, այս-ինչ հայ գիւղը կապալով աշխատում է «խանի» հողի վրա և այլն և այլն։

Տեսնում էք, այստեղ սեփական անուն չը կայ և «խան» բառը հասկացվում է որպէս մի տիրող, մի իշխան, որպէս մի երկրի հրամայող, սակայն այդ «խանը» կալուածատէր Նուրիբէկովն է, որի փարթամութիւնը դարբնվում է Կուսապատ և այլ հայ գիւղերի հողազուրկ բնակիչների ձեռքերով։ Նուրիբէկովը բացառութիւն չէ. նրա պէս Թիւրք հողատէրեր շատ կան Անդրկովկասում, որոնց հարստութիւնը մեծ չափով դարբնվում է հայ գիւղացիութեան ձեռքով։

Նորից կրկնում ենք. այս կացութեան դիմաց մինթէ հնարաւոր է ասել, թէ հայերը շահագործող են, իսկ Թուրքերը խեղճ զոհեր։

Մինթէ հնարաւոր չէ, աւելի զգաստ աչքով նայել երևոյթներին և առանց դէմ լինելու ճշմարտութեանը՝ ասել, որ բոլոր ազգերի մէջ էլ կան թէ շահագործողներ և թէ շահագործվողներ։

Բաքու Դ. Անանուն

ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐԻ ԲԱՆԻՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԳԻՍՏԸ

Մօտիկ ապագայում Թիֆլիսում տեղի է ունենալու քաղ. ինքնավարութիւնից, մանր արհեստանոցատէրերից և այդ արհեստանոցներում աշխատող բանւորների ներկայացուցիչներից կազմված միացեալ խառն ընդհանուր ժողով։

Այդ ժողովը պէտք է մշակէ մի կանոնադրութիւն, որը յետագայում պարտադիր դառնալով արհեստանոցների համար՝ պէտք է որոշէ նրանցում աշխատող արհեստաւորների ինչպէս աշխատանքի, նոյնպէս և հանգրստանալու ժամերի սահմանված թիւը։

Այդպիսի կանոնադրութիւն, ճիշդ է, մշակվեց դեռ 1907—8 թուականներին, սակայն նա, շնորհիւ մեր «միշտ և հանապազ զարար անող խաղէինների» անվերջ բողոքների, մի քանի անգամ փոփոխութիւնների ենթարկվելուց յետոյ ներկայիս, կարելի է ասել, համարեա գոյութիւն չունի և արհեստաւորները աշխատում են այնքան, որքան այդ հարկաւոր է նրանց խաղէիններին։

Ահա այդ կիսակենդան կանոնադրութիւնը վերամշակելու, նրան շունչ ու հոգի տալու նպատակով է, որ կայանալու է վերը յիշածս խառն ժողովը։

Ինչպէս տեսնում էք, խնդիրը բաւականին լուրջ է և օր ու գիշեր աշխատող արհեստաւորների համար մանաւանդ, կարելի է ասել, ունի կենսական նշանակութիւն։ Ուստի՝ ի նկատի առնելով հարցի այդ լուրջ և բարդ նշանակութիւնը, Թիֆլիսի արհեստանոցներում աշխատող արհեստաւորները պէտք է լուրջ ուշադրութիւն դարձնեն և իրանց միջից ընարեն այնպիսի ներկայացուցիչներ, որոնք, մտնելով կայանալիք խառն ժողովը, կարող և ընդունակ լինեն պաշտպանելու այնպիսի կանոնադրութեան հաստատումը, որը արհեստանոցներում ստեղծէր օրոշակի օրէնք և նրանցում աշխատող բանւորութեանը տար կանոնաւոր հանգիստ ունենալու հնարաւորութիւն։

Բ. Մկրտումեան

ԹՈՒՅԼԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԳԻՆԻ ՎԱՃԱՌԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Кавказъ»-ում տպված է Թիֆլիսի նահանգապետի յայտարարութիւնը՝ գինին ի՞նչ տեղ, ում և ինչպէս վաճառելու մասին։

Այդ յայտարարութեան համաձայն, արգելվում է վաճառել սպիրտ, օղի, կոնեակ, գարեջուր, պօրտեր և այլ ոգելից խմիչքներ, բացառութեամբ խաղողի գինու, որ 16 աստիճանից աւելի թունդութիւն չը պէտք է ունենայ։ Սպիրտ և այլ ծանր խմիչքներ թոյլատրվում է բաց թողնել միայն բժշկական և տեխնիքական պէտքերի համար, իւրաքանչիւր անգամ ունենալով ստիպանութեան (թաղային կամ քաղաքային պրիստաւի) գրաւոր թոյլատրութիւնը։ Մասնաւոր մարդկանց այդ իրաւունքը տրվում է միայն բժշկի դեղատոմսով։

Գինու վաճառքը արգելվում է երկաթուղային կայարաններում, շուկաներում, հրապարակներում. արգելվում է վաճառել գինին նաև զինուորներին, նոթակոչներին, միջնակարգ դպրոցներում սովորողներին և մանուկներին։

Քաղաքներում, աւաններում և գիւղի բանական վայրերում, և այդ բանակից երեք վերստ տարածութեան վրա գինու վաճառքը թոյլատրվում է հատով և բաց կերպով միայն ակումբներում և առաջին կարգի բեստորաններում, իսկ դուրս տալը միայն այն գինետներում, խանութներում և պահեստներում, որոնք մատնանշված են իմ կողմից ակցիզային վարչութեան հետ համաձայնութիւն կայացնելով. այդ անելում գինին պէտք է բաց թողնվի ուրիշ ոչ այլ ամանով, քան շշերով և այն էլ կնքած։

Եւ այն շէնքերում, որոնցում ծախվելու է գինին, ուրիշ որևէ խմիչք չը պէտք է ծախվի, թէկուզ կնքած ձևով։ Այս կարգը խախտողների վաճառանոցները կը փակվեն։

ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ընթացիկ կեանքից

Քերքի, 28 փետրվարի

Այսօր դպրոցի դահլիճում տեղի ունեցաւ ժամերգութիւն։ Ընդամենը կային 7 հոգի։

Ամսոյ 19-ին, տան սեփական լուացարանում լուացք անելիս, անզգուշութիւնից հրդեհ է ծագում նոյն բաղանիքի թաղիքից, ուր և չորս բոլորը բռնվում է կրակի բռնցերով, այրում իր մէջ լուացարար երեք ռուս կնոջ, որից մէկը տեղն ու տեղը վախճանվում է։

5—10 տարուց ի վեր դանդաղ առաջադիմութիւն ցոյց տուող Քերքին, այժմ համարվում է մի առևտրական վայր շնորհիւ իր այս տարվայ առատ և մաքուր բամբակի։

Բամբակը այժմ ունի 14 ր. 80 կ.—15 ր. գին, որի առիթից և օգտվում են գնող կիւնտները։ Ով ունէր ձեռքին մի քանի հազար ր. դրամ, շտապել էր և առել բամբակ, սակայն դրանց գլխաւոր արդիւքը հանդիսանում էին բամբակ մաքրող գործարանները, որոնց տէրերը տեսնելով գնողների շատութիւնը՝ թանգացրին մաքրելու գինը։

Փախստականների օգտին տեղիս կոմիտէն եռանդուն գործունէութիւն է ցոյց տալիս։ Մանաւանդ գովելի և խրախուսելի է տեղիս հայուհիների մասնակցութիւնը այդ գործին. նրանք բացի դրամական հանգանակութիւնից՝ ժողովել են զանազան տեսակ սպիտակեղէն ու հագուստեղէն, որոնց ընդհանուր քաշն է 11 պուդ և ուղարկել են պատերազմից վնասվածներին օգնող կոմիտէին։

Ա. Ագիմ

Մի համեստ երեկոյթ

Երիցվանիկ գիւղ (Զանգ. գ.), 25 փետր.

Ամսոյ 19-ին, ճարտերի ազատութեան 54-րդ տարեդարձին, երեկոյեան մեր գիւղի պետ. երկդասեան ուսումնարանի դահլիճում ուսուցիչները հրաւիրելով թէ աշ.-աշակերտուհիներին և թէ ծնողներին՝ համառօտակի բացատրեցին նրանց օրվայ տօնի նշանակութիւնը, նոյնպէս պատկերներով ցոյց տուեցին՝ նոյն ժամանակվայ աչքի ընկնող դէմքերը սկսած Ալէքսանդր II-ից մինչև Սեվաստապոլի պաշտպան հերոսները։ Ապա աշակերտները երգեցին օրվայ պատշաճ երգեր ռուսերէն և հայերէն։ Ներկաները զոհ մնացին տեսածլսածից։ Ապա՝ իբրև կամաւոր նուէր՝ հաւաքվեց 13 ր. 50 կ., որից 50 կ. ծախք դուրս եկաւ, իսկ մնացեալ 13 ր. փոխադրվեց Գանձակի նահանգի 4-դ շրջանի վերատեսչին՝ վիրաւոր զինուորներին յատկացնելու համար։

Դաւիթ Զաքարեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիս

◆ Մարտի 15-ին Սարբկամբրի շրջանի ռազմաբեմից Թիֆլիս բերվեցին 204 հիւանդ և վիրաւոր զօրականներ, որոնցից 2 բժիշկ են, 1 օֆիցէր, իսկ 201 զինուոր։

◆ Երէկ Նաթլուղի հիւանդանոցից քաղաքային հիւանդանոցները փոխադրվեցին 400 վիրաւոր և հիւանդ զօրականներ, որոնք արդէն ապաքինման շրջանում են։

◆ Մարտի 20-ին քաղաքագլուխը խորհրդակցութեան է հրաւիրում վարչական հաստատութիւնների, բօրսային կոմիտէի ներկայացուցիչներին և այն անձանց, որոնք առնչութիւն ունեն մատակարարական գործի հետ, քաղաքի մատակարարական գործը կանոնաւորելու և միջոցներ ձեռք առնելու մթերքների գնելը իջեցնելու համար։

◆ Ստացանք զատկական տօների առթիվ փախստականների թաթախման համար պ. Թովմաս Խանդուլեանից 20 ր.։

◆ Նպաստ. Ընկերութիւնը ստացել է Վարչութեան անդամ տ. Մարտիրոսեանի միջոցով քաղաքային քիմիական լաբորատորիայի կառավարիչ Դ. Դ. Ալիբէգեանից 20 ր. նուէր յօգուտ Ընկերութեան։

◆ Դանօվսկայա փող. վրա գտնվող «Մի բաժակ թէյ» թէյարանում ցուցադրված է նկարիչ Բաշինջաղեանի պատրաստած դիորաման «Կ. Պոլիսը և Բոսֆորը լուսնակ գիշերին»։ Մուտքի վճարն է 30 կ., աշակերտների, երեխաների և զինուորների համար 15 կ.։ Ողջ զուտ մուտքը յատկացվելու է փախստականների օգտին։ Մուտքը բացվելու է մարտի 18-ին, առաւօտ. ժամը 10-ից մինչև երեկ. ժ. 10-ը։

◆ Ստացանք պ. Տիգրան Նազարեանի՝ իր հանգուցեալ մայր Զարուհի Նազարեանի յիշատակին հրատարակած էջմիածին վանքի մեծադիր պատկերը։ Այդ պատկերը ձրիապէս օգտագործվում է հայկական բոլոր դպրոցներին և հաստատութիւններին։

◆ Առաջիկայ շաբաթ օրը Հասարակական ակումբում սովորական երեկոյթ չի լինելու։ Այդ օրը կը կատարվի էքսկուրսիա դէպի Կրիայի լիճը (Թիֆլիսից 1½ վերստ)։ Էքսկուրսիային միանալ ցանկացողները հաւաքվելու են Ծղնէթակայա փողոցի ծայրում, ուր կանգնում է էլեքտրաքարշը։ Իսկ մարտի 23-ին երկուշաբթի օրը ակումբում կը կայանայ մանկական երեկոյթ։

◆ Նահանգապետը սպերատային խմիչքներ վաճառելու համար 500-ական ռուբլի տուգանքի (կամ 3 ամիս բանտարկութեան) է ենթարկել Գր. Սարգսեանին և Յովհ. Տէր-Ղազարեանին։

◆ Հանգուցեալ պատգամաւոր Վ. Լ. Գելովանիի ամուսինը արդէն ապաքինվել է բժախից և դուրս գրվել հիւանդանոցից։

◆ Քաղ. հիւանդանոցներում պառկած հիւանդ և վիրաւոր թիւրք գերիներից 60 հոգի դուրս են գրված և յանձնված գաւառի զինուորական պետին։

◆ Մենք ստացանք Քաղ. կենտր. կոմիտէի համառօտ հաշուեցիրը, որից երևում է, որ կոմիտէը յունվարի 1-ից մինչև մարտի 1-ը մուտք ունեցել է 169,912 ր. 61 կ., ծախս՝ նոյնքան։

◆ Ստացանք հետևեալ նոր հրատարակութիւնը. Մերոպ Տէր-Սարգսեան՝ «Կաթիլներ» (ժողովածու փոքրիկ պատմուածքների, պատկերների, էսքիզների և զրոյցների). 415 էջ. գինը 1 ր.։

◆ Մօսկվայում թոքերի բորբոքումից վախճանվել է Թիֆլիսի 1-ին արական գիմնազիայի վերատեսուչ Լէօնարդ Իվ. Զուբալով՝ 47 տարեկան հասակում։ Հանգուցեալը վայելում էր իրան ճանաչողների յարգանքը և սէրը։ Նա ընկել Թիֆլիսեցի էր և Թիֆլիսի 1-ին գիմնազիայի սան։ Նա ատարել էր Նովորոսիյսկի համալարանը և 1913 թուից վարում էր յիշեալ գիմնազիայի վերատեսչութիւնը։ Հանգուցեալի մարմինը բերվելու է Թիֆլիս։

Կովկաս

◆ Երևանից հաղորդում են, որ անցեալ շաբթին Բայազիդից Երևան և նրա գաւառները գաղթած մօտ 3000 փախստականներ հետդհետէ վերադարձան իրանց հայրենիք՝ վերսկսելու գարնանային աշխատանքները երկրում։ Ռուս զօրքի տեղում լինելը մեծ երաշխաւորութիւն է տալիս, գոնէ այդ շրջանում, որ աշխատանքները առաջ կը գնան ապահով օրէնքի վանդից։ Այժմ մնում է միայն Ալաշկերտի հովտից փախած մօտ 24,000 փախստականների տղամարդկանց վերադառնալու խնդիրը, որը լուրջ կերպով զբաղեցնում է Երևանի նահանգի փախստականներին օգնող կոմիտէներին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 15 մարտի

Պ. Շիրվանզադէի «Մշակի» № 55-ում տպված յօդուածը մեր մասին՝ դանում ենք անհիմն։

Վիրաւորական դարձուածքներին հրաժարվում ենք պատասխանել։ Միայն յայտնում ենք մեր ցաւը, որ երկու հասարակական պատկառելի գործիչներ առանց մի բօպէ վարանելու, այդպէս թեթևօրէն անլուր վիրաւորանքներ են շպրտում հրապարակով քսան հայ դերասանների գլխին, որոնք նոյնպէս հասարակական գործիչներ են։

Մեր անմեղութիւնը և օրինաւորութիւնը հէնց սկզբից մինչև այսօր, թէ բարոյական և թէ նիւթական տեսակէտից, պատրաստ ենք ապացուցանելու մեր ձեռքին գտնվող անհերքելի փաստերով՝ թէ պետական դատարանի առաջ, ուր դիմել է պ. Լէօն, և թէ միջնորդ դատարանի առաջ, ուր դիմում ենք մենք։

Իսկ առ այժմ, դիմելով նոյն հասարակութեան, օրին օրից դրքան հապճեպ ու անտեղի կերպով՝ վաղամտամ կոչ են անում երկու յարգելի գրողները, յայտարարում ենք բացարձակ, որ մենք հաստատ տուեալներ ունենք պնդելու, որ թէ բարոյական և թէ օրինական բոլոր իրաւունքները մեր կողմն են։

Այս այսպէս լինելով, հասկանալի է, որ չենք կարող ենթարկվել փոփոխական քմահաճոյքների և խանգարել մեր գործի ընթացքը, որից կախված են բարոյական և նիւթական անհրաժեշտ շահեր։

Ուստի և պաշտօնապէս յայտարարում ենք յարգոյ հասարակութեան, որ «Մելիքի աղջիկի» ներկայացումը անպայման կը տրվի նշանակված օրերին և տոմսակները կանոնաւորապէս շարունակվում են վաճառվել թատրոնի կասայում։

Մնացեալը՝ արդէն վերոյիշեալ դատարանների գործն է, որոնց վճիռներին սպասում ենք անհրկիւղ։

Գալով փոխադրութեան և բնակարանի մասին արված նոր նշան վաղամտամ ու անարդար վարկաբեկումին, այդ ինքներն կը հերքեն Բաքուի բոլոր թերթերում միահամուռ երևացած զրպարտանքները, որոնց մասին կարծում եմ նախօրօք ծանօթացած պիտի լինեին յարգելի հրապարակախօսները։

Իսկ ինչ վերաբերում է «հեղինակի նիւթական վարձատրութեան», ընկերակցութիւնս սկզբից մինչև օրս չէ հրաժարվել և երբէք էլ չի հրաժարվի կատարել իր պարտքը, ինչպէս ընդունված սովորութիւն է։

Ի դիմաց հայ դերասանական ընկ.՝

Ա. Արմէնեան

Խմբագիր-հրատարակիչ՝

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Թիֆլիսի ժամերով)

Թիֆլիսից Մենկումի է՝

№ 3 դէպի Բաթում 1 ժ. 45 ր. ցերեկ.
№ 4 » Բաքու 7 ժ. 3 ր. երեկ.
№ 6 (արագ.) » 12 ժ. 8 ր. ցերեկ.
№ 9 » Բաթում 8 ժ. 53 ր. երեկ.
» Ջուլֆա 10 ժ. 23 ր. երեկ.
» Բօրժօմ 3 ժ. 20 ր. ցերեկ.

Ժամանում է Թիֆլիս՝

№ 3 Բաքուից — 12 ժ. 54 ր. ցերեկ.
№ 4 Բաթումից — 5 ժ. 55 ր. երեկ.
№ 5 Բաքուից (արագ.) 7 ժ. 41 ր. երեկ.
№ 10 Բաթումից — 9 ժ. 51 ր. առաւ.
Ջուլֆայից — 6 ժ. 53 ր. առաւ.
Բօրժօմից — 7 ժ. 25 ր. առաւ.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

նախկին օրդինատոր Պետերբուրգի սիֆիլ.-վեներ. կլինիկայի։ Ընդունում է հիւանդներին յատկապէս մկան-սեռական, վեներ., սիֆիլիսային հիւանդութեան. առաւ. ժամը 10—11 և երեկ. ժ. 6—8. Սեմենովսկայա փող., № 18 (Զօրօնցովի արձանի մօտ)։ Բժշկի բնակարանը Սեմենովսկայա, № 16.

(Հ. ու. կ.) 1018. 100—45

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Ղաւասարդեան

Հիմնված 1880 թ.

(Դուկիա, Զօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱԻՍՍԱՐԴՅԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութիւն վենեբական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ջղային և խայտոց հիւանդութ. և ծանկահատ.։
Մ. Մ. ՌԵՆԵՄՈՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի հիւանդութ.։
Ա. Գ. ԿԱԲԱԳԵՏՅԱՆ—12—1 ժ. երեք. հինդշ. և բաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծանկահատ.։
ԳԻՆ-Բ.ԺԻԶԳ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵՈՆՆԵՐԸ

Մ. Մ. ՌԵՆԵՄՈՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Հաշմանդամներին՝ համախորհրդի (սիլլուսի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Ղաւասարդեան

1. 0—4

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓՆՏՐՈՒՄ ԵՄ

ծառայի պաշտօն որևէ ընտանիքում կամ հիմնարկութեան մէջ։ Գիտեմ խօսել ռուսերէն, հայերէն և վրացերէն։

Հասցէս՝ Дальн. Нахаловка, Оберов. ул. № 15, д. Мирзоева. Պետրոս Ս. Դարդեանին։ 166. 2—

Լոյս տեսաւ

„ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ ՁԱՅՆԵՐ

Նոր աղջկային երգարան

Հայրենասիրական ոգեշունչ երգերով երկրորդ բարեփոխված տպագրութեամբ՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿի և բոլոր խմբապետների և իրանց նակներին նկարներով։

Գինն է 40 կոպէկ։

Դիմել՝ Тифлисъ, Эриванская пл. Писчемажный магазинъ. К. Г. АРЗУМАНЯНЦ

Նոյնպէս և բոլոր գրավաճառներին։

Գումարով փոստերին լինում է զեղչ։

(Հ. ու. կ.) 141. 10—

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅ ԱՐԿԱԾԵԱԼՆԵՐԻ

հետեւեալ հրատարակութիւններ՝

1) «ԳԵՂՈՒՆԻ» պատկերազարդ հանդէսի 1906 թ. համարը, յօգուտ կովկասահայ արիածեալների . 4
2) «ԳԵՂՈՒՆԻ» պատկերազարդ հանդէսի 1909 թ. համարը, յօգուտ Ադանայի արհաւիրքներին ենթակայ հայերի . . 4
3) «ՀԱՅԻ ԿՏՈՐ ԶԷԹՈՒՆՑՈՒՆ», յօգուտ Զէյթունի հայ սովեալների 2
4) «ՏՆԱՑԻՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», բժշկպ. Գ. Բաբեանի I հատոր, Բնախօսութիւն եւ անդամազննութիւն 1
5) «ՇԵՂՔՈՊԻՐ ԵՒ ԻՐ «ՀԱՄԼԻՑ» ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ ՈՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ», Պ. Ադամեանի 1
6) «ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՊՈՒԿ», Բամալեանց Ս.-ի . 50

Ցիշեալ գրքերը Թիֆլիսում մեզանից ոչ ոքը կարող են իրանց իսկական գինը ձեռք բերել։

Թիֆլիսից դուրս պահանջողներն հաշիւ է ճանապարհածախսը։

1. 0—

ԽՕՋԻՎԱՆՔԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ Թիֆլիսի հայ քահանաների ապահովութեան գանձարանի, ամենամեկ Թիւրիմացութիւններից խուսափելու նպատակով, խնդրում է հանգուցեալների ծնողները ՄԱՌԻԼՈՒ ԵՒ ԶՐԵԼՈՒ ՎԱՐՁԸ 1915 թ. համար ԱՑԺՄԵԱՆԻՑ յանձնել Չիվանքի գերեզմանատան գրասենեակին։

Սրա հետ վարչութիւնը յայտնում է հասարակութեանը, որ գերեզմանատան գրասենեակում ծախվում են և ՄԵՏԱՂԵԱՑ ՊՍԱԿՆԵՐ։ (ա.օ.) 164. 2—

ՀԱՅ ՆՊԱՍՏԱՄ. ԸՆԿ. ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԳՈՒՏ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ-ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ

կազմակերպել է Թիֆլիսում այսօրվանից մինչև Զատիկ հայ ժողովրդի մէջ տարած Տ. Նազարեանի նուիրած

Ղեւոնդ Երէցը օրհնում է Վարդան Մամիկոնեանի զօրքը գեղեցիկ պատկերը, պատրաստված արտատպմանում, զարդ հայ ընտանիքների համար։

Պատկերի հատը 20 կ. Թիֆլիսում։ Խնդրվում է Թիֆլիսում հատուկաբար աշակերտներին՝ գնողներին հատին 20 կոպէկից աւելի չը վաճառվում են քաղաքի բոլոր մասերում և եկեղեցիների բակերում։ Թիֆլիսից դուրս 100-ը—25 ր., 50-ը—12 ր. 50 կ.։ Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Պահեստը Նպաստամատոյց Ընկ. վարչութեան դամ տիկ. Հայկանուշ Մարտիրոսեանի մօտ (Тифлисъ, Мадатовская, 5. կենտրոն. պօստ գրասենեակի մօտ)։ Դրսի քաղաքներից դիմել՝ Тифлисъ, Редакція «ՄՇԱԿԸ», для Общества «НПАСТАМАТУЙЦЪ». (օ. մ.) 158. 4—2

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԿԱՌՔ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

քարտէզ բազմազոյն և գեղարուեստօրէն կազմված հազուագիւտ հրատարակութիւն՝ տպված արտատպմանում՝ Պրագայում, Uniev ֆիրմայում, բրիստոլեան թղթի վրա, որ գործադրվում է այցեատոմսերի համար։ Ի նկատի առնելով քաղաքական դէպքերը, թէ վերոյիշեալ նկարը և թէ քարտէզը կարող են ծառայել թէ որպէս տնային զարդարանք և թէ որպէս դասական ձեռնարկ դպրոցականների համար։ «Մայր Հայաստան» նկարը կարող է ծառայել նաև ձեռագործների, նկարչների, էսքիզների ընդօրինակման համար։ Նկարի և քարտէզի գինն է, ճանապարհածախքով վերադիր վճարով—2 ր. 35 կ.։ Նկարն առանձին—1 ր. 50 կ., իսկ քարտէզը—30 կ.

ճանապարհածախքը՝ պօստային սակագնով։

Պահանջներն ու դրամը հասցէագրել՝ Типографія «Культура». Тифлисъ, Михайловскій 102—6. Հեռագրի հասցէն՝ Культура. Тифлисъ. Տէլէֆօն № 17—27.

(օ. մ.) 151. 10—3

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է Գ. ՏԷՐ-ՌՈՒԲԻՆԵԱՆԻ

„Հերցէնի կեանքի եւ գործունէութեան տեսութիւնը“

Հերցէնի պատկերով, 103 երես, գինն է 40 կոպէկ։

Կարելի է ստանալ «Մշակի» խմբագրատնից։ ◆ Լոյս տեսաւ և մօտ օրերս վաճառքը կը հանվի «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ», 56 երես, գինն է 20 կ.

160. 4—2

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.